

**Miten 4-6-vuotiaiden lasten oikeudet toteutuvat
COVID-19 aiheuttamissa poikkeusoloissa?**

**Lapsen ikätasoinen tiedottaminen
ja huomioon ottaminen yhteiskunnallisessa kriisitilanteessa**

Karoliina Kovalainen & Sofia Riihelä

Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma

Kevät 2020

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kovalainen, Karoliina & Riihelä, Sofia. 2020. Miten 4-6-vuotiaiden lasten oikeudet toteutuvat COVID-19 aiheuttamissa poikkeusoloissa? - Lapsen ikätasoinen tiedottaminen ja huomioon ottaminen kriisitilanteessa. Varhaiskasvatustieteen kandidaatin-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 42 sivua + Liitteet.

COVID-19-pandemia levisi keväällä 2020 maailmanlaajuisesti aiheuttaen yhteiskunnallisen kriisin, minkä seurauksena Suomeen julistettiin poikkeusolot. Lasten näkökulma on syytä huomioida poikkeavassa tilanteessa, sillä nykytiedon valossa lapset reagoivat hyvinkin vakavasti yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin (ks. Koller, Nicholas, Gearing & Kalfa 2010; Oghenebrume 2020). Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka 4-6-vuotiaiden lasten oikeudet toteutuivat COVID-19 aiheuttamissa poikkeusoloissa perheissä. Tutkimme ilmiötä erityisesti lasten tiedonsaannin ja huomioiduksi tulemisen näkökulmista.

Tutkimus toteutettiin *mixed methods* -menetelmällä eli laadullisia ja määrällisiä menetelmiä yhdistämällä. Menetelmien yhdistäminen mahdollisti uudenlaisen lähestymistavan ilmiön käsittelemiselle, mistä ei ollut aikaisempaa tutkimusta. Tutkimusaineisto kerättiin sosiaalisen median alustoille lähetetyllä strukturoidulla kyselylomakkeella ja vastaajina toimivat 4-6-vuotiaiden lasten vanhemmat. Avoimet vastaukset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin ja dikotomisat kysymykset IBM Statistics 24-ohjelmistolla sekä TEAMS Forms:lla.

Tutkimustulokset osoittivat, että kaikki kyselyyn vastanneet vanhemmat olivat kertoneet koronaviruksesta (COVID-19) lapsilleen. Koronaviruksesta keskusteltiin ikätasoisesti ja lasten tunteet huomioon ottaen, mutta osalla lapsista koronavirusta koskevat uutiset aiheuttivat pelkoa ja huolta. Toisaalta media nähtiin kuitenkin myös vapaa-ajanviettovälineenä: perheet pystyivät pitämään yhteyttä läheisiinsä ja osallistumaan erilaisiin etätapahtumiin.

Tutkimuksemme perusteella voidaan päätellä, että 4-6-vuotiaat lapset kykenevät ymmärtämään yhteiskunnallisen poikkeustilanteen ja koronaviruksesta tiedottaminen on tärkeää pelkojen sekä traumaperäisen stressihäiriön ehkäisemiseksi. Tutkimus nostaa esiin keinoja, joita perheet voivat hyödyntää vastaavanlaisessa kriisitilanteessa myös tulevaisuudessa.

Asiasanat: Lasten oikeudet, lasten tiedottaminen, COVID-19, koronavirus, pandemia, varhaiskasvatus, mixed methods.

ABSTRACT

Kovalainen, Karoliina & Riihelä, Sofia. 2020. How do children's rights emerge within children aged 4 to 6 in the case of COVID-19? - The appropriate of informing children about the virus while taking account the crisis conditions. Bachelor thesis in Early Childhood Education. The University of Jyväskylä. Educational Sciences. 42 pages.

The purpose of this research was to discover how children's rights emerged within children aged 4 to 6 in the case of COVID-19. The research was focused on the appropriate of informing children about the virus while taking account the crisis conditions. Therefore, in light of current knowledge it can be confirmed that children react gravely to society's changes.

The research methodological framework was based on mixed methods by mixing qualitative and quantitative approaches. Mixed methods provides the nontraditional manner of approach for studying the phenomenon of children's rights which has never been studied before. Research data was collected by a structured questionnaire that was posted on various social media platforms. The questionnaire was answered by parents of 4 to 6 years old children. Open-ended answers were analysed by content analysis and dichotomic answers on IBM Statistics 24 (SPSS) and TEAMS Forms.

Research findings prove that all the participants have told their children about COVID-19. The coronavirus has been discussed age-appropriately and considerably way but for some children, coronavirus caused fear and anxiety because of news. On the other hand, media has been seen as a way for interaction between families and friends during the state of emergency and some families participated online events.

Due to our research children from 4 to 6 can understand the circumstances of society. Informing children is important for preventing protracted fright and posttraumatic stress disorder. The research revealed a course of action for families within a crisis in the future.

Keywords: Children's rights, Informing children, COVID-19, Coronavirus, Pandemic, Early Childhood Education, Mixed Methods.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 LASTEN OIKEUDET POIKKEUSOLOISSA	6
2.1 Lainsäädäntö lasten oikeuksien turvana.....	6
2.2 COVID-19 ja poikkeusolot.....	8
3 LAPSI POIKKEUSOLOISSA	10
3.1 Lapsen kyky ymmärtää yhteiskunnallista kriisiä	10
3.2 Lapsen kyky ymmärtää uutisia.....	11
3.3 Lapsen reagoiminen poikkeusolojen muutokseen	12
3.4 Lapsen tiedottaminen poikkeusoloista	14
3.5 Lapsen tunteiden käsittely ja selviäminen kriisistä.....	16
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	18
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	19
5.1 Tutkimuksen lähestymistapa.....	19
5.2 Tutkimukseen osallistujat.....	20
5.3 Tutkimusmenetelmät.....	21
5.4 Aineistonkeruu.....	23
6 TULOKSET	26
6.1 Lapsen tiedottaminen COVID-19-tilanteesta.....	27
6.2 Lapsen reaktiot ja pohdinnat poikkeusolojen muutokseen	29
6.3 Arki ja vapaa-aika poikkeusoloissa	31
7 POHDINTA	35
7.1 Lapsen tiedottaminen COVID-19:sta.....	36
7.2 Lapsen reaktiot poikkeusolon muutokseen	38
7.3 Arki ja vapaa-aika poikkeusoloissa	40
7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	42
7.5 Jatkotutkimus	44
LOPUKSI.....	46
LÄHTEET	47
LIITE 1	52
LIITE 2	54

1 JOHDANTO

Koronaviruspandemia (COVID-19) levisi keväällä 2020 laajalti aiheuttaen yhteiskunnallisen kriisin. Myös Suomessa virus aiheutti monenlaisia seurauksia niin yksilöiden, perheiden kun valtionkin tasolla. Tartuntataudin vaarallisuus yllätti ja muutti ihmisten elämäntapoja äkisti, mikä johti yhteiskunnallisen kriisin kehittymiseen – aktiiviset kansalaiset joutuivat yhtäkkiä viettämään paljon aikaa kotonaan ja jättämään harrastukset sekä muut tavalliset kontaktit etäyhteyksien varaan. Tilanne kosketti aikuisia, mutta myös lapsia, mikä näkökulmana ei saisi jäädä huomioitta. Lapset kokevat poikkeusolot kuten aikuiset, he vain ymmärtävät asiat omasta perspektiivistään (Kronqvist 2017, 12). Lapset saattavat kuitenkin jäädä huomiotta tilanteessa, joissa aikuiset keskittyvät selviämään kriisin keskellä ja opettelevat uudenlaisia toimintamalleja. Muuttuvat tilanteet aiheuttavat lapsissa monenlaisia reaktioita ja vanhempien tehtävänä onkin huomata sekä tukea lapsia niiden nimeämisessä ja käsittelemisessä. Kriisistä selviämisen kannalta sosiaalisen läheisyyden merkitys on olennainen; erityisesti lasten kohdalla vanhempien merkitys korostuu. (Sajaniemi ym. 2015, 96-97.)

Tutkimuksemme nostaa esille niitä seikkoja, jotka kriisin keskellä ovat jääneet varjoon. Tutkimustehtävä kuuluu ”Miten lasten oikeudet toteutuvat 4-6-vuotiailla lapsilla COVID-19 aiheuttamissa poikkeusoloissa?”. Tavoitteena oli siten selvittää, miten lasten oikeus itseään koskevaan tiedonsaantiin toteutuu ja tuleeko lapsi kohdatuksi pandemian keskellä. Tutkimuksen syventymisen mahdollistamiseksi tutkimus toteutettiin mixed methods -menetelmällä yhdistämällä tilastollisia tuloksia sisällönanalyttisiin kuvaileviin tuloksiin. Tutkimus tarjoaa tietoa siitä, miten lapset ovat saaneet tietoa koronaviruksesta ja kuinka he ovat päässeet suunnittelemaan vapaa-ajan viettotapoja poikkeusoloissa. Tutkimuksemme tulokset osoittivat sen, että erityisesti 4-6-vuotiaat kykenevät ymmärtämään tapahtuneet asiat oman lähipiirinsä kautta ja pohtivat hyvinkin paljon koronavirukseen liittyviä kysymyksiä. Vaikka tutkimus onkin pintaraapaisu lasten

oikeuksien maailmaan pandemian kaltaisissa yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa, tulokset kertovat muutamia olennaisia seikkoja lasten oikeuksien toteutumisesta. Tutkimustulokset tuovat tietoa 4-6-vuotiaiden lasten tilanteesta niin vanhemmille kuin yhteiskunnan päättäjillekin.

2 LASTEN OIKEUDET POIKKEUSOLOISSA

2.1 Lainsäädäntö lasten oikeuksien turvana

Suomi on demokraattinen hyvinvointivaltio, jossa jokaisen ihmisen perusoikeudet, kuten oikeus elämään, terveyteen ja liikkumisen vapauteen, on turvattu lailla. Perusoikeudet ovat koskemattomia ja niiden rajoittaminen on mahdollista vain äärimmäisissä poikkeusolosuhteissa. Rajoitusten on oltava hyväksyttävästi perusteltuja sekä yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. (Lainkirjoittajan opas 2020, 4.1.13.) Valmiuslain käyttöönotto tarkoitti siten historiallista toimenpidettä kansalaisten suojelemiksi. Voidaan kuitenkin kysyä, miten lasten oikeudet toteutuivat tilanteessa, jossa COVID-19 vuoksi perusoikeuksia oli rajoitettu ja ihmisiä oli kehoitettu pysymään kotona? Toteutuivatko lasten oikeudet itseään koskevaan tiedonsaantiin ja huomioitiinko lapset kriisitilanteen keskellä?

Lapset tarvitsevat heikomman asemansa vuoksi erityistä suojelua, jonka vuoksi Yhdistyneet kansakunnat (YK) on julkaissut vuonna 1989 lapsen oikeuksien sopimuksen. Suomi on ratifioinut sopimuksen vuonna 1991 ja pannut täytäntöön sen sisältöjä tavoitteellisesti niin lainsäädännöllisellä kuin käytännöllisellä tasolla siitä lähtien. (Lapsen oikeuksien viestintäverkosto 2019; ks. perustuslaki 731/1999, perusoikeusuudistus 1995.) Kaikessa päätöksenteossa on huomioitava lapsen etu sekä jokaisen lapsen oikeus elämään, syrjimättömyyteen, turvalliseen kasvuun ja kehitykseen (YK lapsen oikeuksien sopimus, 1989, 2, 3 & 6

artikla; lastensuojelulaki 417/2007, 4§). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoittavuuden vuoksi lakeja säätäessä valtion on huomioitava ne vaikutukset, jotka päätökset aiheuttavat lapsille.

Erityisen merkittävät lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat korostavat lapsen oikeutta itseään koskevaan ikä- ja kehitystason huomioivaan tiedonsaantiin sekä kuulluksi tulemiseen ja mielipiteen ilmaisuun, mikä näkökulmana saattaa unohtua käytäessä keskustelua yhteiskunnallista ajankohtaisista aiheista ja päätöksistä (YK Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 6, 12 & 13 artikla). Turvaamalla lasten oikeuksien toteutuminen eri aikoina, mahdollistetaan demokraattisen hyvinvointiyhteiskunnan jatkuminen myös tulevaisuudessa – lapset ovat tulevaisuuden vaikuttajia ja kantavat seuraukset nykypäivänä tehdyistä päätöksistä (Alanko 2013, 60).

Lasten oikeuksien toteutumista ei ole aiempien pandemioiden kohdalla tutkittu ja lasten näkökulma tuntuu unohtuneen niin kansainvälisistä kuin kotimaisistakin tutkimuksista, jonka vuoksi asian esiin nostaminen on äärimmäisen tärkeää. COVID-19-tilanne oli tutkimusta toteuttaessa ajankohtainen aihe, joten tutkimus antaa olennaisia vastauksia siihen, tietävätkö 4-6-vuotiaat lapset koronaviruksesta ja kuinka heidän reaktionsa on huomioitu. Perinteisesti on ajateltu, etteivät lapset vielä varhaislapsuudessa ymmärrä yhteiskunnallisia asioita (Barnes ym. 2000, 480; Oghenebrume ym. 2020).

Lisäksi koronaviruksen on todettu olevan riski ikäihmisille sekä riskiryhmään kuuluville, jonka vuoksi osa lapsista saattaa joutua kohtaamaan pelkoa läheisen menetyksestä. On siis tärkeää, että tilanteesta keskustellaan lapsen kanssa lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden - lapselle ominaisella tavalla. Vaikeuksia ei tule kieltää vaan käsitellä positiivisuuden kautta. Olennaista tiedottamisessa ja käsittelemisessä on vanhempien tai muiden läheisten aikuisten sensitiivisyys lapsen kanssa keskusteltaessa ja muutoin asiaa käsiteltäessä (Sajaniemi ym. 2015, 96-97.)

2.2 COVID-19 ja poikkeusolot

Maailman terveysjärjestö (WHO) julisti 11.3.2020 COVID-19 maailmanlaajuiseksi pandemiaksi. COVID-19 eli koronavirus tartuntoja oli raportoitu 26.5.2020 mennessä 5 371 700, joista kuolemaan johtaneita tapauksia oli ollut 344 815. (European Centre for Disease prevention and control, ECDC 2020.) COVID-19 aiheuttama pandemia sai alkunsa Kiinasta joulukuussa 2019, mistä se levisi vuodenvaihteessa muualle maailmaan. COVID-19 on sukua vuosina 2002-2003 Kiinassa ja Kaakkois-Aasiassa levinneelle SARS1-virukselle (ECDC, 2020.)

Pandemialla tarkoitetaan maailmanlaajuisesti levinnyttä epidemiaa eli tartuntatautia (Kokonaisturvallisuuden sanasto, 47 & 61). COVID-19 leviää pisaratartuntana esimerkiksi aivastamisen tai yskimisen kautta, jolloin pisarat kulkeutuvat elimistöön hengittämisen yhteydessä aiheuttaen influenssan kaltaisia oireita. Virus elää pinnoilla kahdesta tunnista muutamaan päivään ja tarttuu ihmiseen koskettamisen seurauksena. Oireet ilmenevät noin 14 päivän kuluessa tartunnan saamisesta. (ECDC, 2020.)

COVID-19 on erityisen vaarallinen yli 70-vuotiaille ja riskiryhmille, joihin kuuluvat erityisesti keuhko- tai sydänsairauksia sairastavat (ECDC 2020; Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, THL 2020). Aikaisemmissa Kiinassa ja Italiassa tehdyissä tutkimuksissa on havaittu, että COVID-19 oireet ovat lapsilla pääsääntöisesti lievempiä kuin aikuisilla; joitakin vakavia sairaustapauksia ja kuolemiakin on kuitenkin todettu (Parri, Lenge & Buonsenso 2020; Lu & Shi 2020).

COVID-19 on todettu vaikuttavan fyysisten oireiden lisäksi myös ihmisten psyykkiseen hyvinvointiin. Kiinassa toteutetussa tutkimuksessa yli puolella osallistujista ilmeni stressiä ja ahdistusta virustilanteen vuoksi (Wang, Pan, Wan, Tan, Xu, Ho, C.S. & Ho, R.C. 2020). Lasten psyykkistä hyvinvointia ei ole vielä COVID-19 aikana tutkittu, mutta aikuisia ja SARS1 koskevat tutkimukset antavat suuntaa siihen, miten tilanne näyttäytyy mahdollisesti myös lasten kohdalla (ks. 2.4 Lasten tiedottaminen poikkeusoloista). Lopez Bernal, Gasparrini, Artundo ja McKee (2013) & Rajmil, ym. (2014) toteavat tutkimuksissaan, että mielenterveysongelmat, stressi, väkivalta ja itsemurhat lisääntyvät kriisin aikana aikuisilla,

mikä puolestaan heijastuu myös lasten elämään. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös todettu, että kriisistä johtuva puutteellisuus (*deprivation*) ja sosiaalisen epätasa-arvon lisääntyminen ovat vahingollisia lapsen terveydelle jo lyhyemmälläkin aikavälillä (Rajmil 2014, 6541).

Suojellakseen riskiryhmiä COVID-19 aikana, Suomessa otettiin käyttöön valmiuslaki, mikä mahdollisti perusoikeuksien rajaamisen niiltä osin kuin se oli välttämätöntä väestön suojelemiseksi ja valtion turvaamiseksi (Valmiuslaki 1552/2011; Valtiovarainministeriö 2020: ks. Anunti 2020). Valmiuslailla rajoitettiin liikkumista yli 10 hengen tapaamiskiellolla sekä päivähoitoon osallistumista; varhaiskasvatukseen sai osallistua lähtökohtaisesti vain ne lapset, joiden vanhemmat työskentelivät kriittisellä alalla. Valmiuslain rajoitukset varhaiskasvatusta ja liikkumisvapautta koskien olivat voimassa 16.3.2020-13.5.2020, minkä jälkeen varhaiskasvatukseen sai osallistua normaalisti. (Valtioneuvosto 2020; Yle & Remes 2020; Yle & Tiihonen 2020; ks. Yle & Tikkala 2020; Vantaa 2020).

Poikkeusolot ja rajoitukset vaikuttivat jokaisen elämään, mutta lasten näkökulmat jäivät kuitenkin yhteiskunnallisesta keskustelusta muiden aiheiden varjoon. Joitakin uutisia oli kuitenkin ollut alkoholikäytön lisääntymisestä perheissä ja huolipuhetta lasten tilanteesta, mutta muista lasten etua ja oikeuksia koskevista näkökulmista ei ollut mediassa keskusteltu. (Yle & Muilu 2020.) Lasten oikeuksien näkökulmaa on tärkeää tuoda enemmän esille, jotta lasten - tulevaisuuden yhteiskunnallisten vaikuttajien - hyvinvointi olisi turvattu.

3 LAPSI POIKKEUSOLOISSA

3.1 Lapsen kyky ymmärtää yhteiskunnallista kriisiä

Yhteiskunnallisesta poikkeusoloista puhuttaessa ja lasten oikeuksia kriisin keskellä tutkittaessa on tarkasteltava niitä kehitysteoreettisia seikkoja, jotka osoittavat, minkälainen 4-6-vuotiaiden lasten kehitystaso on ja mitä ikätasoisella tiedotamisella tarkoitetaan. Tutkimuksessa lasten oikeuksien toteutumista ja osallistumista perheen arkeen poikkeusolojen aikana kuvaillaan eri näkökulmista, joten on syytä selventää ne teoreettiset lähtökohdat, jotka vaikuttavat tulosten analyysiin.

Lapsen psyykkiset, kognitiiviset, sosiaaliset ja emotionaaliset taidot kehittyvät kahdeksaan ikävuoteen asti (Jenvey & Newton 2015, 217). Ihmisen aivot muo-
vautuvat kuitenkin jatkuvasti ja uusien asioiden oppiminen on mahdollista läpi elämän. Primaariset aivokuorialueet, jotka käsittelevät aistitietoa ja osallistuvat liikkeiden suorittamiseen, kehittyvät muita aivoalueita varhemmin. Vastaavasti assosiativiset aivoalueet, kuten tarkkaavaisuus ja tunteiden säätelyä ohjaavat otsa- ja ohimolohkot saavuttavat aivojen toimintaa vastaavan tason vasta varhaisaikuisuudessa. (Carlson & Vuontela 2016, 14.) Aivotutkimuksissa on todettu hermoverkoston jäsentymisen edellytys kognitiivisten taitojen kehitykselle (Chamakuraa, Daimia, Watanabec, Bhattacharyab & Sahaa 2020, 11; Canlon & Li 2013, 11). Aivojen kehitys ohjaa siten lapsen kykyä hahmottaa ja jäsentää maailmaa.

Varhaisikäinen lapsi jäsentää maailmaa aistien sekä fyysisen liikkumisen ja kokeilun kautta, mutta kyky ymmärtää ja käsitellä abstrakteja asioita kehitty vasta myöhemmin (Carlson & Vuontela 2016, 14). Lapsi havainnoi ympäristöään ja muodostaa käsityksensä sen perusteella (Barnes 2000, 482). Myös Vienola (2017, 176) toteaa Piagetin (1977) ja Kohlbergin (1976) teorioihin pohjautuen ympäristön havainnoinnin merkityksen kaiken kehityksen perustana. Havaintojen prosessoinnin ja aikuisen sanallistamisen kautta lapsi oppii nimeämään havaintojaan, jolloin hänen kielellinen kehityksensä edistyy. Lapsen ymmärrys rakentuu aistihavaintojen ja kokemusten kautta siinä sosiaalisessa, kulttuurisessa

ja fyysisessä ympäristössä missä hän elää, ja kohdatessaan erilaisia – yllättäviäkin – tilanteita lapsi on reaktiivisesti tunteiden varassa tarvitun aikuisen tukea tunteiden jäsentämiseen. (Aro 2020, 33; Parikka-Nihti & Suomela 2017, 22, 43 & 47.)

3.2 Lapsen kyky ymmärtää uutisia

Lasten uutisten tulkinta vaihtelee lasten iästä ja temperamentista riippuen. Tulkinta riippuu lapsen kielen kehityksestä, faktan ja fiktion erottamisen taidosta sekä informaation prosessoinnista (Salokoski 2007, 77). Leikki-ikäiselle, eli 3-6-vuotiaalle lapselle, on tyypillistä hahmottaa maailmaa konkreettisten ja havaittävien asioiden avulla. Lapsi luottaa silloin tulkintojaan tehdessä eniten äänelliseen ja kuvalliseen informaatioon (Salokoski & Mustonen 2007, 21). Pitkät ja järkyttävätkin uutiset voivat olla merkityksettömiä pienelle lapselle, sillä lapsella ei ole vielä riittävää sanastoa ymmärtääkseen uutista. Visuaaliset elämykset vaikuttavat kuitenkin voimakkaasti ja voivat säikäyttää leikki-ikäisen lapsen (Salokoski & Mustonen 2007, 21). Pienen lapsen taidot käsitellä mediaa ovat vielä heikot, sillä lapsi ei vielä kykene hallitsemaan tunteitaan ja käyttämään puolustusmekanismeja suojautuakseen haitalliselta mediasisällöltä (Salokoski & Mustonen 2007, 18). Lapsi on haavoittuvainen median negatiivisille vaikutuksille, joille altistuminen puolestaan lisää traumaperäisten häiriöiden riskiä (Poijula 2016, 234-235). Lapsi voi esimerkiksi osata käyttää tietokonetta tai puhelinta, mutta tunteiden hallinta on vielä vaikeaa.

Leikki-ikäiset lapset altistuvatkin helposti traumatisoivalle uutisoinnille (Viheriälä & Rutanen 2010). Vastaavasti esikouluikäinen lapsi kykenee jo ymmärtämään pitkiäkin sanallisia viestejä. (Salokoski 2007, 77). Lapsi ymmärtää uutisten olevan todellisia tapahtumia vasta, kun osaa erottaa faktan fiktiosta. Silloin lapsi voi kokea uutiset pelottavina asioina, joilta ei voi suojautua. Uutiset ovatkin eniten pelkoja aiheuttavia mediasisältöjä, jotka saattavat pahentaa jo olemassa olevia pelkoja (Salokoski 2007, 78; Koller, Nicholas, Gearing & Kalfa 2010, 374). Näin ollen koronavirusta koskevat uutiset voivat lisätä pelkoja.

Lapsen havainnot ja tulkinta maailmassa tapahtuneesta syntyvät vuorovaikutuksessa muiden kanssa; lapsi rakentaa uutta tietoa kokemansa ja näkemänsä pohjalta (Salokoski & Mustonen 2007, 18). Erityisen tärkeää lapsen näkökulmasta on jakaa kokemukset vanhemman kanssa, sillä aikuinen voi nimetä ja tulkita asiat lapselle ymmärrettävällä tavalla. Jo pelkästään vanhempien läsnäolo pelottavaa tv-ohjelmaa katsoessa auttaa lasta selviytymään pahimmasta pelontunteesta (Roine, Valkonen, Rahikainen 2005, 84). Vanhemman tulee reagoida lapsen tunteisiin ja keskustella mahdollisista esiin nousseista tunteista. On kuitenkin huomioitava, etteivät uutiset pääsääntöisesti ole lapsille suunnattua mediasisältöä, joten tärkeimmät informatiiviset tiedot tulisikin käsitellä ikätasoisesti lapsen kanssa keskustellen.

3.3 Lapsen reagoiminen poikkeusolojen muutoksiin

Poikkeusolojen vallitessa lasten on vaikea välttyä koronavirukseen liittyvältä keskustelulta. Vaikka lasta suojeltaisiinkin uutisten sisällöiltä, joutuu hän kohtaamaan asian kokemuksellisesti havainnoiden ja esimerkiksi vanhempien keskusteluita kuunnellen. Yhteiskunnallisella kriisillä, kuten sodalla, talouskriisillä tai viruksen aiheuttamalla pandemialla on usein myös lapsiin kohdistuvia suoria tai välillisiä seurauksia (Masten ja Obdovic 2008, 2; Rajmil ym. 2014, 6541). Uhka terveyden menettämisestä tai läheisen kuolemasta saattaa herättää hämmennyksen lisäksi myös epävarmuudesta johtuvia pelon ja ahdistuksen tunteita, ja voi käsittelemättömänä aiheuttaa trauman (Poijula 2016, 5; Sajaniemi, Suho- nen, Nislin & Mäkelä 2015, 95-96; Viheriälä & Rutanen 2010.) Perheenjäsenen sairaus tai isovanhemman kuolema ovat yleisiä surun aiheuttajia lapsilla (Katalkin 2009, 34). COVID-19 tilanteessa on mahdollista, että lapsi joutuu kohtaamaan surun virustartunnasta johtuvan sairauden tai kuoleman vuoksi, joten onkin ensisijaisen tärkeää osata kohdata lapsi oikein ikätasolleen sopivalla tavalla.

Lapsen reagointi kriisitilanteeseen riippuu vanhempien reaktiosta ja lapsen temperamentista. Vanhempien rauhallisuus edistää kokemusta turvallisuudesta

ja suojelluksi tulemisesta, kun taas vanhempien stressi ja ahdistuneisuus saattavat aiheuttaa lapsen kohtaamattomuuden kriisitilanteessa. (Poijula 2016, 130; Viheriälä & Rutanen 2010.) Toisaalta lapsen reagointi riippuu myös temperamentista eli niistä luonteenpiirteistä ja ominaisuuksista, jotka ovat minuuden biologinen perusta (Quiñones-Camacho, Fishburna, Camachob, Wakschlagc, Perlmana 2019; Sajaniemi ym. 2015, 47 & 49). Lapset siis eroavat toisistaan siinä, miten voimakkaasti reagoivat ja kuinka herkästi tilanne herättää pelon ja ahdistuksen tunteita. Reaktioiden säätelemistä tulee kuitenkin opetella, sillä säätelemättöminä ne ovat riski lapsen terveille kasvulle ja kehitykselle (Sajaniemi ym. 2015, 47 & 49.) Jotkut lapset reagoivat yllättävään tilanteeseen vetäytymällä, jolloin lasta tulee rohkaista uuden tilanteen aiheuttamien haasteiden kohtaamiselle ja myönteisten merkitysten löytämiselle ympäristöstä. Mikäli lapsi puolestaan reagoi voimakkaasti ympäristön ärsykkeisiin, tulee lasta tukea ja auttaa ymmärtämään tilanne. Aikuisen tehtävänä on tällöin auttaa lasta reaktion ja tunteiden säätelyssä. (Sajaniemi ym. 2015, 49 & 95-96.)

Sosiaalisten suhteiden merkitys korostuu kriisitilanteissa, sillä sosiaaliset suhteet edistävät mielenterveyttä ja auttavat selviytymään traumaattisista olosuhteista. Tutkimuksissa on todettu, että kouluikäisillä sosiaaliset ystävyys- ja sisarusuhteet ovat tärkeitä kriisitilanteessa. Vastaavasti varhaislapsuudessa vanhempien merkitys on ensisijainen hyvinvoinnin edistäjä. (Diab 2018, 61-62 & 65.) Hyvä lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus auttaa lasta tunteiden käsittelyssä ja tilanteen ymmärtämisessä keskusteluiden ja kohtaamisen kautta, mikä puolestaan edistää turvallisuuden tunnetta ja positiivista ympäristöön suhtautumista (Sajaniemi ym. 2015, 96-97).

Palosaari (2016, 70) totesi tutkimuksessaan sosiaalisen läheisyyden yhteyden lievempiin masennusoireisiin yhteiskunnallisen kriisitilanteen kohdanneilla lapsilla. Tutkimus osoittaaakin sosiaalisten suhteiden merkityksen mielenterveyden edistämisen kannalta sekä ne sosiaalisuuteen liittyvät asiat, jotka lisäävät traumaperäisen stressihäiriön riskiä. (Palosaari 2016, 70.) *Traumaperäisellä stressihäiriöllä* tarkoitetaan traumaattisen tilanteen, kuten kuoleman tai vakavan loukkautumisen aiheuttamaa, vähintään kuukauden kestävää pelkoa ja ahdistusta, mikä

voi ilmetä lapsilla hajanaisena käytöksenä tai pelkona (Terveyskirjasto & Huttunen, 2018). Palosaaren (2016, 70) mukaan kriisitilanteesta johtuva yksinäisyys, sisarusten riita, lapsen sotatrauma tai kaltoinkohtelu lisäsivät traumaperäisen stressihäiriön riskiä. Samaisessa tutkimuksessa todettiin, etteivät sosioekonominen asema tai muut ihmissuhteisiin liittyvät asiat ennustaneet stressihäiriötä. (Palosaari 2016, 70.) Sosiaalisilla suhteilla on siten olennainen merkitys lapsen psyykkisen, kognitiivisen ja sosiaalisen terveyden kannalta (Sajaniemi ym. 2015, 96-97, 99 & 196). Turvallisuuden tunne syntyy sosiaalisen kokemuksen kautta, mikä onkin elämään luottamisen perusta (Rajmil ym. 2014; 6541).

3.4 Lapsen tiedottaminen poikkeusoloista

Sosiaalisen tuen lisäksi aikuisen tulee tiedottaa lasta kriisitilanteessa. Aikuisella on velvollisuus auttaa lasta selviytymään vaikeasta tilanteesta keskustelemalla siitä lapsen kanssa sekä vastaamalla lapsen esittämiin kysymyksiin, myös asiantuntijoiden näkökulmista tiedottaminen on tärkeää (Poijula 2016, 5; Unicef 2020). Avun antaminen ja tietojen välittäminen auttavat lasta ymmärtämään tilannetta paremmin. Ahdistuneisuuden ja pelon lievittäminen on tärkeää kaikenikäisille lapsille, mutta keskeisintä on perusturvallisuuden tunteen säilyttäminen, vaikka ympäröivät olosuhteet muuttuisivatkin tai vaikuttaisivat uhkaavilta (Viheriälä & Rutanen 2010).

Aikuisen tulee nimetä lapselle ikätasoisesti sopivalla tavalla asioita, käsitteitä ja sanoja, jotka auttavat lasta rakentamaan ymmärrystä tilanteesta (Poijula 2016, 231). Asioista on aina kerrottava totuus, sillä puhumattomuus ja lapsen jättäminen omien mielikuviansa varaan on useimmiten haitallisempaa kuin se, että tuttu aikuinen kertoo asiasta totuudenmukaisesti, vaikka aihe olisikin vaikea (Poijula 2016, 235). SARS1 pandemiaa koskeva tutkimus osoittaaakin lasten ahdistuksen ja kuoleman pelon lisääntyneen tilanteissa, joissa lapsille ei ollut kerrottu riittävästi tietoa (Koller, Nicholas, Gearing & Kalfa 2010, 374). Riittävä ja ikätasoinen tieto on siten äärimmäisen tärkeää turvallisuuden tunteen luomiseksi.

Itse COVID-19 tilanteen tiedottamisesta lapselle ei ole toistaiseksi olemassa aiempaa tutkimusta. Sen sijaan muiden vaikeiden asioiden, kuten sairauksien ja kuoleman tiedottamista käsittelevien tutkimuksien tuloksia voitaneen pitää suuntaa antavina myös COVID-19:n kohdalla. Yhteistä kaikkien vaikeiden asioiden tiedottamisessa lapselle on se, että vanhemmat välttävät tiedottamista, sillä he eivät halua huolestuttaa lasta (Barnes ym. 2000, 480; Oghenebrume ym. 2020). Vanhemmat eivät myöskään usko lasten ymmärtävän tietoa nuoren ikänsä vuoksi. Nykytiedon valossa lapset kuitenkin kykenevät ymmärtämään sairautta tai muuta perhettä koskevaa vaikeaa asiaa kokonaisvaltaisemmin kuin mitä aiemmin on uskottu. (Barnes ym. 2000, 482.) Lapselle tiedottaessa asioista keskustellaan avoimesti, jotta vanhemman ja lapsen luottamus säilyisi. Keskustelun avulla on pyritty olemaan reiluja lasta kohtaan sekä lieventämään lapsen kokemaa stressiä. (Barnes ym. 2000, 481.)

Vaikeiden asioiden käsittelyä koskien tutkijat ja kasvatustieteen ammattilaiset ovat nimenneet keinoja, joiden kautta vanhemmat voivat käsitellä traumatisoivaa tilannetta tai kriisiä lapsen kanssa. Nämä käytännölliset ohjeet ovat sovellettavissa myös koronaviruksesta tiedottamiseen. Poijulan (2016, 125) mukaan keskustelun lapsen kanssa voi aloittaa tietoon ja kokemukseen liittyvillä kysymyksillä: ”Mitä tiedät tapahtuneesta?”, ”Miten sait tietää tapahtumasta?” ja ”Miltä sinusta tuntuu?”. Poijula (2016, 225) on myös listannut muun muassa seuraavallaisia keinoja, joilla vanhempi voi tukea lastaan:

”Anna ylimääräistä aikaa ja huomiota.”

”Salli lasten olla lähelläsi, jos he pelkäävät tai ovat takertuvaisia.”

”Muistuta usein, että he ovat turvassa.”

”Säilytä rutiinit ja aikataulut niin hyvin kuin mahdollista.”

”Anna yksinkertaisia vastauksia tapahtuneesta ilman pelottavia yksityiskohtia.”

”Kuuntele lasten ajatuksia ja pelkoja arvostelematta.”

Ajankohtaiseen poikkeusolosuhteisiin liittyen eri tahot ovat julkaisseet listauksia niistä keinoista, joilla lasta voidaan tukea koronavirus tilanteessa. Unicef (2020) on tiedottanut monipuolista keinoista koronavirustilanteesta keskustelemiseen lasten kanssa. Varmistamalla turvallinen ympäristö ja korostamalla kaikkien tunteiden olevan hyväksytyjä, lapsi tulee kohdatuksi aidosti ja sensitiivisesti (Unicef 2020).

3.5 Lapsen tunteiden käsittely ja selviäminen kriisistä

Vanhempien ja lapsen muiden läheisten aikuisten tehtävänä on kohdata lapsi ja auttaa nimeämään tunteet sekä osoittaa omalla tunneviestinnällään – äänen ja kehonkielen – kautta lapselle tämän huomioiduksi tulemisen (Sajaniemi ym. 2015, 95-96.) Fyysinen läheisyys, kuten sylissä pitäminen ja halaaminen, auttavat lapsen surun vaikeasta tilanteesta johtuvien tunteiden lievittämisessä (Katalkin 2009, 34). Lapsen sensitiivisen kohtaamisen lisäksi lapsen kanssa tulee myös keskustella ikätasoisesti tapahtumien kulusta, mikä voidaan toteuttaa kyselemällä tai tarjoamalla lapselle mahdollisuus kuvalliseen ilmaisuun, kuten piirtämiseen. Tunteita ja ajatuksia voidaan käsitellä leikin keinoin luovasti hyödyntäen leluja ja nukkeja sekä tekemällä listan hyvistä tapahtumista kriisin keskellä. (Pojjula 2016, 127.) Lapsen kanssa voidaan myös lukea satuja, joissa hyvä voittaa pahan. Satujen maailman kautta lapselle tulee luottamus siihen, että kaikki kääntyy vielä hyväksi, vaikka perheen tilanne olisikin sillä hetkellä vaikea. Lukuhetkessä välittyy myös fyysinen kosketus, mikä itsessään edistää lapsen turvallisuuden tunteen kokemusta (Sajaniemi ym. 2015, 93 & 194.)

Toronton yliopiston toteuttamassa haastattelututkimuksessa (2010) haastateltiin SARS1 sairastuneita lapsia, jotka saivat hoitoa kanadalaisessa sairaalassa. Haastatteluun osallistuneet lapset kokivat, että leikkiminen auttoi unohtamaan sen, mitä ympärillä tapahtuu (Koller, Nicholas, Gearing & Kalfa 2010, 373). Tunteiden ja ajatusten käsittelyn lisäksi lapsi turvautuu leikkiin myös paetakseen todellisuutta. Kriisitilanne katkaisee arjen jatkuvuuden, joten turvallisuuden tun-

teen luomiseksi on myös tärkeää huolehtia rutiinien säilymisestä, mikä puolestaan vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että kaikki on ennallaan (Pojjula 2016, 127). Rutiinit ja leikit ohjaavat lapsen ajatuksia pois ahdistavasta tilanteesta. Turvallinen ja avoin keskustelu aikuisen kanssa auttaa lasta ymmärtämään tilannetta paremmin (Unicef, 2020).

Lähtökohtaisesti ihmiset sopeutuvat yllättäviinkin yhteiskunnallisesta kriisitalanteisiin ja selviytyvät niistä biologisen – aivojen muovautuvuuden – vuoksi (Masten & Obradovic 2008; Carlson & Vuontela 2016, 14). Lapsi tarvitsee kognitiiviseen prosessiin aikuisen tukea, jonka avulla hän pystyy kohtaamaan tilanteen. Myös konflikti- ja sotatilanteessa tärkeimpiä lapsen suojelemisen keinoja on rakkaus, ruoka, turvapaikka ja terveydenhuolto (Diab 2018, 59). Lapsen tukeminen ja kohtaaminen koronavirustilanteessa lähtee perusasioiden turvaamisesta – sosiaalisella ja fyysisellä huolenpidolla sekä turvallisuuden tunteen luomisella.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten 4-6-vuotiaiden lasten oikeudet toteutuvat COVID-19 aiheuttamissa poikkeusoloissa. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten lasten kanssa on keskusteltu COVID-19 tilanteesta ja kuinka lapsi on huomioitu poikkeusolojen aikana. Koska *lasten oikeudet* käsitteenä on itsessään laaja kattaen useita eri näkökulmia ja COVID-19 vaikutukset perheisiin ja lapsiin ovat moninaiset, vaatisi näiden teemojen kokonaisvaltaisempi käsittely suuremmat tutkimusresurssit. Tutkimuskysymykset rajattiinkin koskemaan lasten oikeuksia itseään koskevaan tiedon saantiin sekä huomioiduksi tulemiseen perheiden arjessa ja vapaa-ajalla. Erityisesti tutkimuksen tavoitteena oli kerätä tietoa siitä, miten lapsille on tiedotettu yhteiskunnallisesta ja perheiden muuttuneesta tilanteesta sekä siitä, onko lapsen reagoiminen huomioitu ja onko tunteiden jäsentämisessä autettu. Vapaa-ajanviettopojen ideointia ja toteutusta koskevien kysymysten kautta halusimme selvittää niitä keinoja, joiden avulla lapset ovat päässeet vaikuttamaan arjen suunnitteluun. Vastauksista on siten mahdollista saada myös vanhemmille käytännöllisiä ideoita. Tutkimuskysymykset jaetaan kolmeen teemaan: miten lapsia on tiedotettu COVID-19-tilanteesta, miten lapset ovat reagoineet poikkeusolon muutoksiin, miten poikkeusolot ovat vaikuttaneet perheiden arkeen ja vapaa-aikaan?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkimuksen lähtökohtana on *paradigm of choices*, mikä edustaa mixed methods tutkimusmenetelmällistä ajattelua (Patton 2002, 257). Olennaisinta paradigmassa on tutkimuseettiset lähtökohdat, jotka huomioidaan kaikissa toteutettavissa tutkimuksissa, mutta käytännön toteutus on luovaa ja joustavaa. Tutkimus toteutettiin objektiivisesti ja reilusti, hyvien tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti.

Tutkimuseettisiä periaatteita on noudatettu niin teoriaosiossa kuin tulosten raportoinnissakin. Tutkimuksen teoriaosio perustuu päteviin ja luotettaviin lähteisiin, joihin on viitattu asianmukaisesti muita tutkijoita kunnioittaen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Tulosten raportoinnissa on huomioitu rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus. Tutkimukseen osallistuneilla oli mahdollisuus lukea tietosuojaalomake lähetetyn tutkimuskyselyn yhteydessä, missä oli raportoitu tutkimukseen liittyvät tietoturvaseikat, kuten tietojen turvallinen säilyttäminen ja asianmukainen poistaminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6 & 8.)

Vaikka *paradigm of choices* ja tutkimuseettiset periaatteet olivat tutkimuksen kokonaisvaltainen lähtökohta, sisällönanalyysin osalta teoreettisena lähtökohtana toimi fenomenologinen paradigma. Kokemuksia tarkastelevan paradigman kautta mahdollistui syvälinen - lasten tilannetta poikkeusoloissa - kuvaava tutkiskelu. (Patton 2002, 104.) COVID-19-tilanne vaikutti kaikkiin tutkittaviin jaetun kokemuksen tavoin; fenomenologisen lähtökohdan mukaisesti tutkimuksessa kysyttiin vastaajien kokemuksia ilmiöstä ja etsittiin yhdistäviä piirteitä (Patton 2002, 106). Tutkimuksessamme selvitimmekin 4-6-vuotiaiden oikeuksien toteutumista sekä kokemuksia COVID-19-tilanteen aikana.

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Lasten oikeuksien toteutumisen tutkiminen on haasteellista. Parhain vaihtoehto olisi ollut tutkimuksen lapsilähtöinen toteuttaminen, jossa 4-6-vuotiaat lapset olisivat itse vastanneet haastattelukysymyksiin tai ääneen luettuun lomakkeeseen, mutta tutkimuksen toteuttamisen aikana vallinneista poikkeusoloista johtuen tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin sähköisesti. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 74) toteavat, että informanteiksi eli tiedonantajaksi tulee valita henkilöt, joilta ajatellaan saavan parhaiten tieto tutkittavasta asiasta, joten tiedon välittäjiksi tutkimuksessa valittiin 4-6-vuotiaiden vanhemmat. Oletuksena oli, että lasten tavoittaminen etäyhteyksin ja turvallisen vastaustilanteen järjestäminen olisi ollut liian vaikeaa, ellei mahdotonta, joten vanhemmat nähtiin tärkeimpinä tiedon välittäjinä tilanteessa. Mikäli yhteiskunnallinen tilanne olisi ollut normaali, olisi lasten haastatteleminen ollut mielekkäämpää. Vain haastatteleamalla lapsia olisi voinut saada todellisen kuvan siitä, miten lapset COVID-19-tilanteen kokivat. Vanhempien ymmärrys tilanteeseen on kuitenkin kokonaisvaltainen, vaikka lapsia haastatteleamalla olisikin saatu lasten kokemuskulmaa esille.

Tutkimuskohteen rajaus 4-6-vuotiaisiin perustuu tutkimusstrategisten syiden lisäksi myös kehitysteoreettisiin seikkoihin. Tutkimuskohteeksi valikoituivat 4-6-vuotiaat lapset kehitysteoreettisten taustaoletusten vuoksi: 4-6-vuotiaana lapset pystyvät jo asettumaan toisen asemaan ja ymmärtämään toisten näkemysten ja tunteiden eroavan omistaan (Jenvey & Newton 2015, 217). Toisen asemaan asetuminen mahdollistaa myös asioiden jäsentämisen laajemmasta – itsestä riippumattomasta – näkökulmasta. Rajaamalla tutkimuksen kohderyhmän suljimme tietoisesti ulkopuolelle alle 3-vuotiaiden ja yli 6-vuotiaiden lasten tarkastelun, sillä alle 3-vuotiaan lapsen kognitiivinen ajattelu on itsekeskeisessä (*egosentristä*), eikä kognitiivinen ja aivojen kehitys ole vielä riittävä ymmärtämään itsestään ulkopuolisia - toisia koskevia asioita (Piaget, 1936). Lapsuuden varhaisimpia vaiheita koskeva tutkimus tulisikin toteuttaa erillään toteutusta tutkimuksesta.

Yli 6-vuotiaat lapset olisivat kehitystason puolesta sopivia tutkimuskohteita, mutta tutkimusmenetelmällisistä ja resurssisyyistä yli 6-vuotiaat lapset jätettiin ra-

jauksen ulkopuolelle. Tutkimuskysymyskysymyksissä olisi tällöin joutunut huomioimaan kouluikäiset lapset, joita koskien olisi pitänyt laatia omat tutkimuskysymysten haaraumat. Laajemman ikäjakauman ottaminen tutkimuskohteeksi vaatisi laajemman teoreettisen viitekehyksen sekä omat tutkimuskysymykset haaraumineen, mikä tutkimusstrategisesti ei olisi ollut järkevää. Lisäksi laajempi tutkimuskohde olisi vaatinut myös laajempaa otantaa. Lapsuuden varhaisvuosien ja kouluikäisten tutkiminen olisikin oma tutkimusaiheensa tai osa suurempaa professionaalista tutkimusta.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus toteutettiin *mixed methods* -menetelmällä, jolla tarkoitetaan eri metodien yhdistämistä samassa tutkimuksessa (Patton 2002, 247). Tutkimukset, jotka toteutetaan vain yhtä metodia käyttäen, ovat haavoittuvaisempia metodin heikkouksiin, kun taas niiden yhdistäminen mahdollistaa syvällisemmän perehtymisen ilmiön tutkimiseen. (Patton 2002, 248; Tuomi & Sarajärvi 2018, 58.) Mixed methods mahdollistaa räätälöidyn tutkimussuunnitelman ja joustavan lähestymistavan modernilla tavalla (Patton 2002, 284-285). Perinteisten menetelmien kannattajat ovat puolestaan esittäneet eriäviä argumentteja, eivätkä kaikki tutkijat näe metodien yhdistämistä oikeanlaisena tutkimusmenetelmänä (Patton 2002, 253). Tutkimuskirjallisuuden valossa voidaan kuitenkin todeta, että olennaisinta on valita tutkimusmenetelmä tapauskohtaisesti tutkimuksen tarpeen mukaan. (Patton 2002, 253). Tapauksessamme eri menetelmien yhdistäminen on mielekkäintä parhaimman lopputuloksen saamiseksi, jonka vuoksi tutkimuksessamme yhdistyvät laadulliset ja määrälliset tutkimusmenetelmät.

Laadulliset (*kvantitatiiviset*) tutkimusmenetelmät mahdollistavat tutkittavan asian syvällisen ja yksityiskohtaisemman käsittelyn, kun taas määrälliset (*kvantitatiiviset*) tutkimusmenetelmät mahdollistavat tilastollisen mittaamisen, vertailun ja analyysin (Patton 2002, 14). Tutkimuksemme teoreettinen lähtökohta ja avoimien kysymysten vastausten analysointi toteutettiin laadullisesti sisälönanalyysillä, kun taas dikotomisten ja vaihtoehtovastausten analysointi oli

mielekkäämpää määrällisin menetelmin. Määrälliset tutkimusmenetelmät mahdollistavat vastausten vastausprosenttien tarkastelun ryhmittäin lasten hoitoa koskevan muuttujan mukaisesti. Tutkimuksen analyysiin tarvittiin monipuolisia menetelmiä, jotta saatiin laaja kuva lasten oikeuksien ilmiöstä (Patton 2002, 12 & 252).

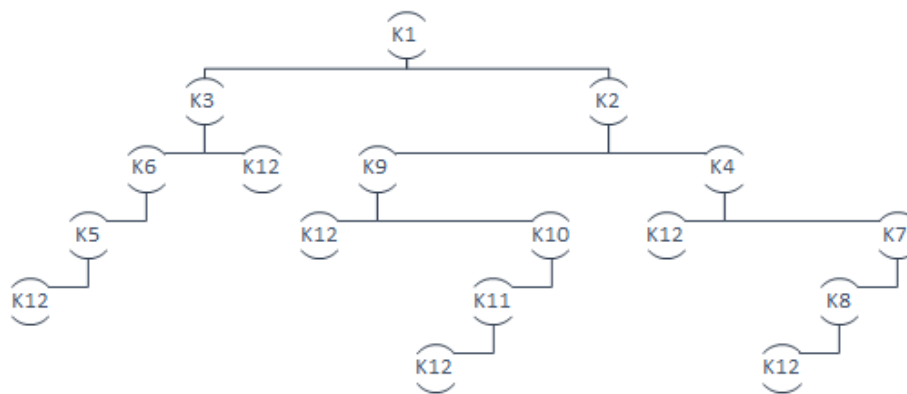
Toteutetussa tutkimuksessa laadullisen tutkimuksen alueet analysoitiin sisällönanalyysillä, missä pelkistetyt ilmaukset teemoiteltiin ylä- ja alaluokkiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78). Sisällönanalyysi aloitettiin etsimällä tutkimustehtävän ja -kysymysten mukaisia mielenkiinnonkohteita, jotka ylivivattiin kootusta tiedostosta. Ilmaukset pelkistettiin ja epäolennaiset asiat sivuutettiin. Pelkistetyt ilmaukset listatattiin ja ryhmiteltiin samankaltaisuuden mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92.) Ryhmitellyt ilmaukset yhdistettiin ala- ja yläluokiksi sekä lopulta pääluokiksi. Pääluokat liittyivät tutkimustehtävään. Tuloksista tehtiin taulukot (Liite 2). Lopuksi tulokset raportoitiin ja niistä muodostettiin johtopäätökset (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93-94.)

Määrällisten tutkimusaineistojen prosentuaaliset tulokset analysoitiin suoraan TEAMS Forms:n kautta Excelissä. Lasten hoitomuotoa koskevat tulokset puolestaan analysoitiin IBM SPSS Statistics -ohjelmalla, siten, että vastaukset numeroitiin dikotomisesti (1= lapsi normaalioloissa varhaiskasvatuksessa, 2=lapsi normaalioloissa kotona). Vastaukset kysymykseen "Onko lapsi COVID-19 tilanteen vuoksi kotihoidossa" numeroitiin myös dikotomisesti (1=kyllä, 2=ei). Tutkimuksen analyysissa yhdistettiin määrällisten tutkimuskysymysten kautta saadut prosentuaaliset ja lukumäärälliset tulokset sisällönanalyysin tuotamiin kuvaileviin tuloksiin.

5.4 Aineistonkeruu

Tutkimus toteutettiin sähköisenä poikittaistutkimuksena TEAMS:n Forms:ssa laaditulla lomakkeella huhtikuussa 2020. Sähköisen tiedonkeruun etuna on taloudellisuus ja mahdollisuus saada otanta laajalta alueelta (Valli & Perkkilä 2018, 100). Sähköistä lomaketta laadittaessa tulee huomioida yksinkertaisuus ja kyselyn toimivuus eri laitteilla. Forms:n lomake esittää kysymyksen kerrallaan, mikä selkeyttää vastaamista tehden siitä helppoa ja nopeaa. Toisaalta riskinä on vastausten epäjohdonmukaisuus, kun kysymykset esitetään yksi kerrallaan. (Valli & Perkkilä 2018, 100 & 103.) Lomaketta laadittaessa varmistettiin, että se on EU:n tietosuoja-asetuksen ja Suomen lainsäädännön mukainen (EU:n tietosuoja-asetus 679/2016 6, 9, 12-14 & 30 artikla; tietosuojalaki 1050/2018, 1-2, 4, 6 & 31§).

Tutkimus toteutettiin laatimalla mittariksi *strukturoitu kysely*, missä kysymykset esitetään tutkijoiden määrittämän vastausjärjestyksen mukaisesti ja vastausvaihtoehtojen kautta pyritään saamaan monipuolisia vastauksia. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 65). Tutkimuslomake toteutettiin sähköisen järjestelmän kautta, mikä osaltaan helpotti kysymysten haaraumien toteuttamista (Kuvio 1).

KUVIO 1: Esimerkki lomakkeen 1-12 kysymysten hierarkia.

Tutkimuskysymyksiä oli yhteensä 30, jotka haaroitettiin vanhemman “työstatukseen” mukaisesti siten, että työssäkäyvillä ja pääsääntöisesti kotona olevilla vastaajilla oli omat kysymyssarjat; myös lasten hoitomuoto vaikutti haaraumiin. Tämä mahdollisti kysymysten kohdentamisen vastaajan tilanne huomioiden sekä tulosten analysoimisen kategorioittain. Haaraumia laadittaessa huomioitiin kysymysten sisällöllinen samankaltaisuus eri haaraumien välillä sekä looginen jatkuvuus.

Tutkimuskysymykset olivat pääsääntöisesti dikotomisia “kyllä/ei” vastauksia tai avoimia vastauksia. COVID-19 koskevaa tiedon saannin kysymyksessä oli useampi vaihtoehto. Vastausvaihtoehtolliset kysymysten vastaukset olivat siten luokitteluasteikollisia muuttujia. Tutkimuskysymyksissä oli mahdollista vastata vain yksi vaihtoehto, vaikka vastausvaihtoehtoja olisikin ollut useampi. Tällöin ei tarvinnut tulkita sitä, mitä vastaaja oli todella tarkoittanut (Valli & Perkkilä 2018, 101). Toisaalta vaihtoehtolliset kysymykset saattavat aiheuttaa sen, ettei vastaajan todellinen mielipide tai näkökulma asiaan tule huomioiduksi, kun vastausvaihtoehdot ovat tiukkoja (Valli & Perkkilä 2018, 103).

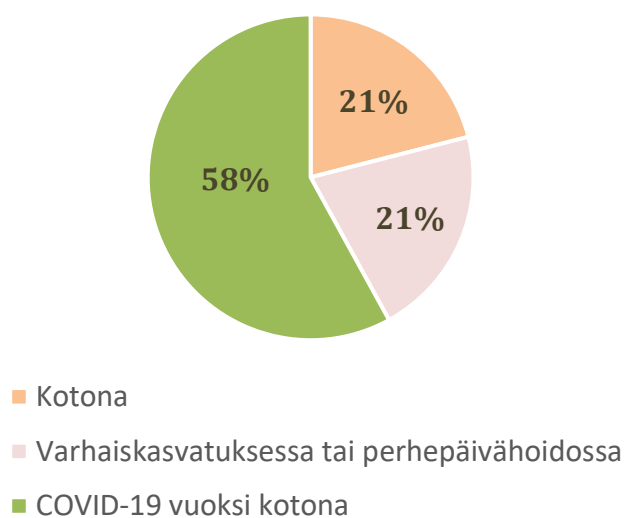
Tutkimuskysymyksiä laadittaessa mietittiin perustellusti kysymysten kohdentaminen: miten saada parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä 4-6-vuotiaiden lasten vanhemmilta. Kysymysten asettelussa huomioitiin kysymysten neutraalius, selkeys ja vastaamisen helppous. Strukturoitua kyselyä tehdessä on kuitenkin syytä huomioida myös väärinymmärtämisen riski vastausten kahtiajakoisuuden ja luokittelullisuuden vuoksi. Ylimääräiset kysymykset karsittiin ja eettistä pohdintaa tehtiin tutkimuslomaketta laadittaessa. Mitään tunnistetietoja ei vastauksissa eettisistä syistä kysytty, sillä ne eivät olisi tuoneet analysoinnin kannalta lisäarvoa. Vastaaminen toteutettiin anonyymisti. Kaikki kysymykset kohdentuivat keväällä 2020 vallitsevaan yhteiskunnalliseen sekä perheiden tilanteeseen ja ne koskivat kolmea tutkimusteemaa (ks. 4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset).

Tutkimusaineiston kerääminen sähköisesti mahdollisti laajan otannan Suomen laajuisesti, vaikka aineiston kerääminen lapsia haastatellen olisi ollut mielekkäämpää. Koska COVID-19-tilanteen vuoksi tutkimus kuitenkin jouduttiin

tekemään etäyhteyksin, pyrittiin hyödyntämään monipuolisia kanavia tutkimuslomakkeen jakoa varten. Sähköiset kanavat valittiin mahdollisimman sattumanvaraisesti huomioiden, että ne edustaisivat laajemmin Suomea - myös pienempiä paikkakuntia niin pohjoisesta kuin etelästäkin. Ennen kaikkea kuitenkin huomiointiin, että ryhmät tavoittaisivat 4-6-vuotiaiden lasten vanhemmat, jotka toimivat tutkimuksessa ilmiön informantteina. Ensimmäiseksi julkaisu jaettiin kolmessa Facebook-ryhmässä sekä Suomi 24 -keskustelufoorumissa kahdella keskustelupalstalla 21.3.2020. Suomi 24 onkin ollut yksi suosituimmista tutkimuksenkeräämisen sähköisistä kanavista (Valli & Perkkilä 2018, 107). Julkaisuja lisättiin vähäisten vastausten vuoksi kolmeen ryhmään sekä Vauva.fi keskustelufoorumiin 23.3.2020. Tutkimuslomake oli vastattavissa 28.04.2020 klo 23:30 asti kunnes riittävä otos saatiin kerättyä.

6 TULOKSET

Vastauksia saatiin 52, joista 9 vastausta oli katoa ja jouduttiin poistamaan puutteellisten vastausten vuoksi. Vastaajat olivat jättäneet joko kokonaan avoimiin kysymyksiin vastaamatta tai jättäneet vastaamisen selkeästi kesken, mikä viittaa tutkimuksen osallistumisen perumiseen. Lopullisia analysoitavia vastauksia oli yhteensä 43. Vastaajien lapsista suurin osa eli 79% (n=34) oli normaalioloissa kunnallisessa, yksityisessä varhaiskasvatuksessa tai perhepäivähoidossa, kun taas 21% (n=9) vastaajien lapset olivat tavallisesti kotona tai muussa hoidossa (Liite1). "Vaihtelevasti varhaiskasvatuksessa ja kotona" ei saanut vastauksia. Niiden vastaajien lapset, jotka ovat normaalioloissa varhaiskasvatuksessa, suurin osa 74% (n=25) oli COVID-19 vuoksi kotihoidossa. Kuitenkin 26% (n=9) vastaajan lapset olivat edelleen varhaiskasvatuksessa tai perhepäivähoidossa. (Kuvio 2.)

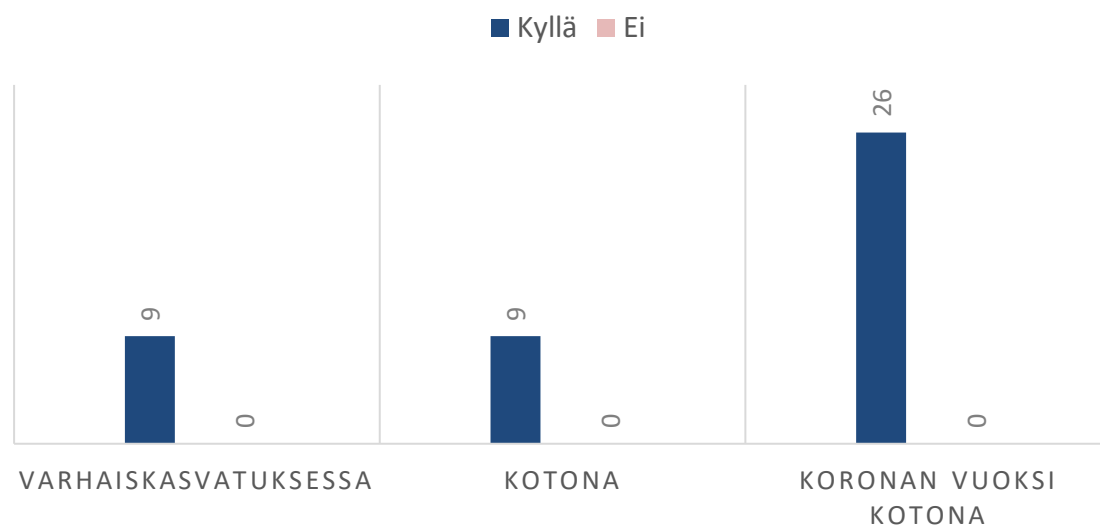

KUVIO 2: Lapsen hoitomuoto normaalioloissa

Vastaukset osoittivat, että niistä lapsista, jotka tavallisesti olivat varhaiskasvatuksessa tai perhepäivähoidossa, keskimääräisesti eniten lapsia oli poikkeusolojen vuoksi kotihoidossa kuin muussa hoidossa (ka.=1,3, mo.=1, md. =1). Sen sijaan normaalioloissa varhaiskasvatus tai perhepäivähoito oli keskimääräisesti suosittu hoitomuoto (ka.=1,2, mo.=1, md.=1).

6.1 Lapsen tiedottaminen COVID-19-tilanteesta

Tutkimustulokset osoittivat vanhempien merkityksen COVID-19-tilanteesta tiedottaessa olevan ensisijainen lapsen hoitomuodosta riippumatta. Vanhemmat, joiden lapset olivat COVID-19 tilanteen vuoksi kotihoidossa, vastasivat lastensa tietävän koronaviruksesta (n=26). Myös kotona (n=9) ja varhaiskasvatuksessa (n=9) olleet lapset tiesivät vanhempien mukaan COVID-19-tilanteesta (Kuvio 3). Lapsista kukaan ei ollut jäänyt tiedotuksesta osattomaksi (n=0).

KUVIO 3: Tietääkö lapsi koronastaviruksesta?
Vastaukset lapsen hoitomuodon mukaisissa ryhmissä.

Lapset, jotka olivat COVID-19-tilanteen vuoksi kotihoidossa, olivat kuulleet koronaviruksesta ensisijaisesti vanhemmiltaan (n=24, 96%). Yksi vanhempi vastasi lapsen saaneen tiedon mediasta (n=1). Varhaiskasvatuksessa tai perhepäivähoitossa olevat lapset olivat myös kuulleet poikkeusoloista lähtökohtaisesti vanhemmiltaan (n=7, 70%). Kaksi vastausta kuitenkin osoitti tiedon tulleen lasten varhaiskasvattajilta (n=2, 30%). Lapset, jotka olivat normaalioloissakin kotona, tiesivät COVID-19-tilanteesta vanhemmilta saadun tiedon pohjalta (n=9). Avomista vastauksista kuitenkin ilmeni, että vanhempi ei aina ollut täysin varma siitä, mistä lapsi oli saanut tiedon ensimmäisenä. Alkuperäinen tieto oli voinut tulla esimerkiksi mediasta tai sisaruksilta.

COVID-19-tilanteesta tiedottaminen tapahtui lapsen ikätasaisen keskustelun kautta sekä mediaa tiedotuksen kanavana hyödyntäen (Taulukko 1). Keskustelu oli tapahtunut totuudenmukaisesti ja yksinkertaisesti kertoen, lasta rauhoitellen sekä turvallisuutta korostaen. Lasten kysymyksiin vastattiin ja heidän saamansa väärät tiedot oikaistiin. Mediaa hyödynnettiin tiedotuskanavana, kun lasten kanssa katsottiin lasten uutisia, joissa ikätasaisuus oli huomioitu käsiteltäessä yhteiskunnallista tilannetta; myös Papunetin koronakuvia oli hyödynnetty poikkeusoloista kerrottaessa. Osa lapsista oli kuitenkin kuullut koronaviruksesta aikuisten uutisista tai kuunnellut vanhempiensa keskusteluita.

Yksinkertaisesti Totuudenmukaisesti Ikätasoisesti Virheellisiä tietoja oikaisemalla Lapsen pelkoa lievittäen Rauhoitellen Turvallisuutta korostaen Kysymyksiin vastaten Väliaikaisuutta korostaen	Keskustelu	Lapsen ikätasoinen tiedottaminen	COVID-19 tilanteesta tiedottaminen
Lasten uutiset Aikuisten uutiset Radio Papunet-koronakuvat	Media	Media tiedottamisen kanavana	

TAULUKKO 1: COVID-19-tilanteesta tiedottaminen lapselle

COVID-19-tilanteesta tiedottamiseen liittyi olennaisesti Suomen hallituksen antamat määräykset ja suositukset koronaviruksen leviämisen estämiseksi, kuten lähikontaktien välttämiskielto, käsienspesun merkitys sekä karanteenin ja ohjeistusten suojelutarkoitus. Vanhemmista lähes kaikki (n=42) vastasivat, että lapselle oli kerrottu lähikontaktien välttämislinjauksesta. Yksi vastaus jäi saamatta (n=1). Tiedottaminen koski ihmisten suojelua, isovanhempien hyvinvointia ja suojelua sekä vapaan liikkumisen rajoituksia. Tiedottaessa oli käytetty lapsen ikätasoisia ja koronavirusta kuvailevia sanavalintoja, kuten flunssa, pöpö tai superpöpö, mutta myös virallisia nimityksiä käytettiin. Yksi vanhemmista oli kertonut lapselle totuudenmukaisesti poikkeusolojen määräysten tulevan isoilta päättäjiltä, joiden mukaan tulee toimia.

Isovanhempien hyvinvoinnin turvaamiseksi lapselle kerrottiin yhteydenpidon tapahtuvan poikkeusoloissa soittaen ja videoyhteyksin puhuen fyysisten tapaa- misten sijaan. Lähikontakteja vältettäisiin myös viemällä posti terassille sisälle viemisen sijaan. Lapsille kerrottiin, ettei isovanhempia voinut nähdä toteamalla koronaviruksen olevan vaarallisempi vanhemmille ihmisille. Isovanhempien ka- ranteenissa olemisen oli siten sanottu suojaavan taudin seurauksilta.

Vapaan liikkumisen rajoitusta koskeva tiedottaminen kohdentui lasten hoi- toon ja vapaa-aikaan. Lapsille oli kerrottu, että päiväkotiin, esiopetukseen sekä kerhoihin menemistä vältetään ja lasten harrastukset perutaan. Poikkeusolojen aikana sisäleikkipuistoihin ei pääse, eikä kavereiden luona kyläillä. Lisäksi kaup- poihiin ei koronaviruksen aikana voi mennä koko perheen voimin.

COVID-19-tilanteesta tiedottaessa asioista oli kerrottu lapselle totuudenmu- kaisesti, yksinkertaisesti ja ikätasoisesti. Tiedottaessa ei ollut haluttu herättää tur- hia pelkoja, joten lapsille oli korostettu viruksen vaarattomuutta sekä lasten vä- häistä sairastumisen riskiä. Lapsille oli kerrottu, että poikkeusolot ovat väliaikai- sia ja koskettavat jokaista lasta. Koronaviruksesta tiedottaessa lapsia ohjeistettiin yskimään hihaan ja pesemään käsiä taudin tarttumisen ehkäisemiseksi. Avoi- men keskusteluilmapiirin kautta haluttiin välttää lapsia tekemästä omia virheel- lisiä tulkintojaan, joten lapsia rohkaistiin kertomaan huolistaan vanhemmilleen.

6.2 Lapsen reaktiot ja pohdinnat poikkeusolojen muutoksiin

Tutkimustulosten mukaan poikkeusolot aiheuttivat kyselyyn vastanneiden lap- sissa erilaisia reaktioita ja pohdintoja, tunteita sekä selviytymiskeinoja. Suurin osa lapsista oli vanhempien mukaan pohtinut COVID-19 liittyviä asioita (n=32, 74%), kuitenkin kaikki lapset eivät olleet miettineet koronavirukseen liittyviä kysymyksiä (n=11, 26%). Lasten pohdinnat koskivat lähikontaktien välttämis- kieltoa, tapahtumien peruuntumista sekä koronavirusta ja siitä aiheutuvia pel- koja. Ihmisten kohtaamiseen liittyen lapset pohtivat muun muassa, miksi kave- reita tai isovanhempia ei voi nähdä, ja milloin muita ihmisiä saa jälleen tavata.

COVID-19-tilannetta koskien lapset pohtivat, viruksen kestoa, ilmenemistä, tarttuvuutta ja vaarallisuutta sekä miettivät, mitä poikkeusolojen aikana voi tehdä. Lapset olivat muun muassa kysyneet "Saako ikinä enää mennä sisäleikkipui-
toon?", "Näkeekö koskaan enää eskarikavereita?" ja "Tuleeko maailmasta erilainen tämän jälkeen?".

Tutkimustuloksista ilmenivät myös lasten erilaiset poikkeusoloista johtuvat tunnereaktiot. Suurimmalla osalla lapsista (n=31, 72%) ei vanhempien mukaan ollut esiintynyt pelkoa, mutta osa lapsista kuitenkin koki koronaviruksen aiheuttamia pelon ja ahdistuksen tunteita (n=12, 28%). Ne vanhemmat, joiden lapsilla oli ilmennyt pelkoa tai ahdistusta, vastasivat lasten pelkojen aiheutuneen isovanhempien terveydentilan epävarmuudesta ja mahdollisesta kuolemasta sekä omasta tai läheisen sairastumisesta. COVID-19 aiheuttamat poikkeusolot herättivät lapsissa myös muita tunteita, kuten isovanhempien tai kavereiden ikävää sekä kielloista turhautumista.

Lapset reagoivat moninaisesti myös poikkeusolojen vuoksi peruttuihin tapahtumiin. Suurin osa lapsista vanhempiensa arvion mukaan odotti jotakin tapahtumaa, joka oli jouduttu perumaan poikkeusolojen vuoksi (n=30, 71%). Vastaavasti osa vanhemmista (n=12, 29%) ilmoitti, ettei heidän lapsensa ollut odottanut mitään tilaisuutta. Lapsen kyky ymmärtää itselle tärkeän tapahtuman peruuntumiseen vaihteli - osa lapsista suhtautui tilanteeseen myönteisesti ja osa kielteisesti. Lisäksi joissakin vastauksissa korostuivat vanhempien oletukset lapsen ikätasoisesta kyvystä käsittää tietoa.

Lasten kielteinen suhtautuminen ilmeni erilaisina tunnereaktioina, kuten pettymyksenä, kiukkuna ja itkemisenä. Syitä tunnereaktioiden aiheutumiselle olivat muun muassa syntymäpäiväjuhlien ja lomien peruuntuminen. Sen sijaan lasten myönteinen suhtautuminen tapahtumien peruuntumisiin mahdollistui aikuisen antaman tuen avulla. Vanhemmat tukivat lastansa keskustelemalla ja lohduttamalla. Osa lapsista tyytyi tilanteeseen ja pystyi suhtautumaan siihen myönteisesti aikaisempien pettymysten takia. Lisäksi muutama vanhempi oletti, ettei lapsi nuoren ikänsä vuoksi kykene muistamaan tai ymmärtämään peruuntunutta tapahtumaa.

Vanhemmat suhtautuivat lapsen reaktioihin ja pohdintoihin eri tavoin: vanhemmat auttoivat lapsiansa tilanteen kohtaamisessa ja käsittelyssä, pohtivat lastensa kanssa poikkeusolojen luomia mahdollisuuksia sekä loivat toivoa tulevaisuudesta. Vanhemmat reagoivat lasten pohdintoihin ja käyttäytymiseen keskustelemalla, antamalla tilaa lapsen kysymyksille ja vastaamalla niihin sekä rauhoittamalla ja erilaisten tunteiden sallimisella. Vanhemmat perustelivat tapahtuman peruuntumista sillä, että poikkeusolot koskevat kaikkia ja asialle ei voi tehdä mitään. Poikkeusolot loivat perheelle kuitenkin uusia aktiviteetteja, jotka lievensivät lapsen harmia, kuten uuden harrastuksen opetteleminen netissä tai lapsen suunnittelemien juhlien järjestäminen perheen kesken. Lisäksi vanhemmat suunnittelivat lastensa kanssa, mitä poikkeusolojen jälkeen voisi tehdä: perheet olivat suunnitelleet esimerkiksi matkoja ja tulevia juhlia.

COVID-19 aiheuttamat poikkeusolot olivat vaikuttaneet sekä lapsiin että heidän vanhempaisiin. Selviytyäkseen yhteiskunnallisesta kriisistä lapset kehittivät suojautumiskeinoja, kuten konkreettisten vallien rakentaminen, kun taas aikuiset yrittivät keskittyä positiiviseen ajatteluun. Poikkeusolojen positiiviset vaikutukset nähtiin yhteisen vapaa-ajan sekä lasten saamien etujen lisääntymisenä, esimerkiksi herkutteluna, pelaamisena ja yhdessä puuhailuna.

6.3 Arki ja vapaa-aika poikkeusoloissa

Tutkimus ilmentää COVID-19-tilanteen vaikutuksia perheiden arkeen. Poikkeusolot vaikuttivat erityisesti niihin perheisiin, joissa vanhemmat työskentelivät kotona tilanteen vuoksi. Lasten kanssa keskusteltiin poikkeusolojen aikaisista järjestelyistä erityisesti etätöiden suhteen, mutta myös vapaa-ajan järjestelyistä sovittiin yhteisesti, mikä puolestaan nähtiin lisäävän perheen yhteyttä. Vanhemmat korostivat keskusteluissaan työrauhan säilyttämistä ja työn mahdollistamien perustarpeiden tyydyttämistä. Vastaajista 85% (n=35) olivat normaalioloissa työssäkäyviä ja heistä 43% (n=15) työskenteli poikkeusolojen vuoksi etänä. Suurin osa (n=20, 57%) kuitenkin työskenteli edelleen työpaikallaan. Kaikille lapsille,

joiden vanhemmat työskentelivät etänä, oli kerrottu mitä etätyöt tarkoittavat (n=15) ja suurimmaksi osaksi (n=13, 87%) lasten kanssa oli keskusteltu arjen käytännöistä etätyöskentelyn aikana. Kaksi vastaajaa (n=2, 13%) ilmoittivat, ettei asiasta ollut keskusteltu. Lapsille ilmoitettiin myös, milloin vanhemmilla on vapaa-aikaa päivän aikana (n=13, 87%). Kaksi vastausta (n=2, 13%) kuitenkin ilmensi, ettei lapselle ollut kerrottu vanhemman päivärytmistä.

Lasten suhtautuminen etätöihin perustui lapsen aiempaan kokemukseen etätöistä: osalle lapsista vanhempien etätyö oli normaalitilanne, mutta osalle järjestely oli uusi. Esimerkiksi etätyöpisteen näkeminen auttoi lasta ymmärtämään tilanteen. Vanhempien työrauhan säilyttämiseksi vanhemmat perustelivat etätöitä sekä antoivat lapsille omaa toimintaa etätöiden ajaksi. Vanhemmat perustelivat työrauhaa kertomalla kokouksesta, opetuksesta tai muusta työhön liittyvästä tilanteesta, jolloin työntekeä ei saisi häiritä. Työn merkitystä korostettiin perustarpeiden tyydyttämisen näkökulmasta - rahaa tarvitaan ruokaan. Lisäksi vanhemmat totesivat lapsilleen, että päivällä on tehtävä töitä, jotta illalle jäisi yhteistä vapaa-aikaa. Vanhemmat kertoivat etätöistään muun muassa seuraavin tavoin:

“Silloin kun pidän oppituntia, lapselle on kerrottu, että äidillä on nyt tunti ja ei saa häiritä.”

“Välillä äiti tai isä on kokouksessa, ja silloin ei saa sitä vanhempaa häiritä, vaan on touhuttava hetki omiaan tai kysyttävä toiselta vanhemmalta tai isoveljeltä.”

Lasten toiminta etätöiden aikana vaihteli leikistä kynätehtäviin ja sisarusten vapaiden taideaineaineiden tekemiseen. Osa vanhemmista antoi lapsilleen tehtäviä aamupäivän ajaksi, jolloin lapsen sisaruksellakin oli koulutehtäviä. Yksi vanhemmista kertoi lapsen saneen tarran, kun vanhempaa ei ollut häiritty työnteossa. Toisella vanhemmalla työt mahdollistivat lapsen kanssa touhuamisen työskentelyn lomassa.

Poikkeusoloilla ei juuri ollut vaikutusta niiden perheiden arkeen, jossa vanhemmat olivat lastensa kanssa normaalioloissakin kotona. Vanhemmista 12% (n=5) oli kokopäiväisesti lapsen kanssa. Kaksi vastaajaa ei halunnut vastata kysymykseen. Poikkeusolojen vaikutukset koskivat lähinnä kontaktien ja harrastusten muutoksia. Menoissa ja tapaamisissa muutos näkyi lähikontaktien välttämisenä, kuten kyläilyjen vähenemisenä sekä kerhotapaamisten peruuntumisena. COVID-19-tilanteen seurauksena perheet joutuivat joustamaan arjessaan sekä hyödyntämään arkea helpottava tekijöitä. Haasteet, kuten tilanpuute, hermojenkiristyminen, lasten vähäinen liikunta ja vanhemman opiskelu vaativat joustavuutta. Sen sijaan arkea helpottavia – tilanteen positiivisia vaikutuksia – olivat ruokaostosten kotiinkuljetus, erityislapsen etäopetus sekä parantunut taloudellinen tilanne menojen vähentyessä.

Vapaa-ajan suunnittelu nähtiin perheen yhteyttä lisäävänä toimintana sekä leikkien ja aktiviteettien ideointina poikkeusoloissa tuoden samalla toivoa arkeen. Lähes kaikki vastaajat (n=40, 95%) olivat ideoineet vapaa-ajanviettotapoja yhdessä lapsensa kanssa. Kaksi vastaajaa (n=2, 5%) ei ollut käynyt aiheesta lastensa kanssa keskustelua. Avoimista vastauksista ilmeni monipuolisia yhdessä tekemisen ideoita niin sisällä, ulkona kuin myös mediaa hyödyntäen. Toivoa arkeen luotiin suunnittelemalla yhdessä viikonloppua ja koronan jälkeisiä reissuja sekä sopimalla palkinnoista, joita lapset saivat antaessaan vanhemmalle työrauhan. Lapset olivat itse ehdottaneet omatoimisesti tekemistä niin ulos kuin sisällekin. Ulkona ideoituja aktiviteetteja olivat muun muassa pyöräily, retkeily, majanrakennus ja pihaleikit. Sisällä toteutettavia toimintoja olivat puolestaan askartelu, junaradan rakennus ja temppuiluradat. Myös medialla oli vahva rooli vapaa-ajanvieton tavoissa. Lapset katsoivat elokuvia ja pelasivat tietokonepelejä.

Vapaa-aika toteutui poikkeusoloissa perheen yhteisten leikkien ja aktiviteettien sekä arkisten kotitöiden myötä. Lapset suosivat ulkoaktiviteetteina pallopelejä, pihaleikkejä ja skuuttailua eli potkulautailua. Perheet rakensivat yhdessä mäkiautoja ja majoja sekä retkeilivät ja suunnistivat metsissä. Aktiviteetit tapahtuivat monipuolisissa ympäristöissä - niin kotipihalla kuin puistoissakin. Sisätilojen aktiviteetteja olivat leikkien lisäksi muun muassa kuvataiteellinen ilmaisu,

tehtävät ja lukeminen. Lisäksi perheet viettivät hauskaa esimerkiksi pitämällä eväsretkeä leikkihuoneessa, näyttelemällä pantomiimia ja järjestämällä aartenetsintää. Osa perheistä myös mökkeili.

Tutkimustulokset ilmensivät, että perheet tekivät yhdessä arjen kotitöitä ja askareita, kuten leipomista, siivoamista, pihatöitä ja leikkimökin kunnostamista. Useassa vastauksessa korostui, että perheet säilyttivät arjen rutiinit myös poikkeusolojen aikana. Osalla vanhemmista oli edelleen vuorotyötä, mikä vaikutti arjen toimintojen pysyvyyteen. Vapaa-ajan toteutetut aktiviteetit olivat rinnastettavissa lasten kanssa ideoituihin asioihin. Vastauksia vapaa-ajan toteutuneista aktiviteeteista saatiin enemmän, mikä kertoo toiminnan järjestämisen spontaanuudesta sen suunnittelemisen sijaan.

Vinkkejä yhdessä tekemiseen oli etsitty netistä ja media oli muutenkin läsnä perheiden arjessa. Etäyhteyksiä oli hyödynnetty läheisten kanssa yhteydessä olemiseen: lapset soittivat videopuheluita kavereilleen, isovanhemmilleen ja muille läheisilleen. Yksi vanhempi kertoi järjestäneen virtuaaliset lettukestit, jotta lapsi näkisi tättään. Mediaa hyödynnettiin myös musiikkileikkikouluun osallistumiseen. Tulokset koskien vapaa-ajanviettotapoja on listattuna taulukossa 2.

ULKONA	SISÄLLÄ	MEDIA	ASKAREET
Pyöräily Retkeily Suunnistus Geokätköily Skauttaaminen Ulko- ja sisätempu- puiluratojen rakentaminen Majanrakennus Mäkiauton rakentaminen Leikkipuistoleikit	Leikkihuoneleikit Kuvataiteellinen ilmaisu Askartelu Lautapelailu Eväsretket leikkihuoneessa Aartenetsintä	Elokuvat Tietokonepelit Etämusiikkileikkikoulun tapaamiset Etälettukestit	Siivoaminen Ruoan laitto Leipominen Piha- ja puutyöt Leikkimökin kunnostaminen

TAULUKKO 2: Lasten kanssa ideoituja ja toteutettuja vapaa-ajanviettotapoja

Tuloksista ilmeni perheiden monipuoliset vapaa-ajanviettotavat. COVID-19-tilanteen aiheuttamalla poikkeusoloilla oli niin kielteisiä kuin positiivisiakin vaikutuksia. Perheet viettivät paljon aikaa ulkona ja vastauksista myös ilmeni, että lapset olivat suunnitelleet seuraavan päivän ohjelman yhdessä vanhempiansa kanssa. Leikkien lisäksi lapset osallistuivat myös kotitöihin ja vanhemmat kokivat koko perheen osallistuneen askareisiin aiempaa enemmän. Taulukko lasten kanssa ideoiduista ja toteutetuista vapaa-ajan viettotavoista kuvaa arjen toimintojen laajuutta.

7 POHDINTA

Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että kaikkia vastanneiden lapsia oli tiedotettu COVID-19 tilanteesta lapsen hoitomuodosta riippumatta. Vanhemmat olivat ikätasoisesti keskustellen käyneet asiaa läpi lapsen kanssa ja vastanneet lapsen kysymyksiin ja reaktioihin. COVID-19 herätti osalla lapsista pelon ja ahdistuksen tunteita, mutta myös median vaikutus oli nähtävillä reaktioissa. Lasten ikä- ja kehitystasoinen tiedottamisen merkitys oli ymmärretty ja lapset tulivat kohdatuiksi. Perheet suunnittelivat ja viettivät vapaa-aikaansa yhdessä. Lasten oikeudet itseään koskevaan tiedonsaantiin ja huomioiduksi tulemiseen toteutuivat.

Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapsista suurin osa (79%) oli varhaiskasvatuksessa tai perhepäivähoidossa. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen varhaiskasvatuksen tilastoraportin mukaan 74% lapsista oli varhaiskasvatuksessa vuonna 2018 (THL, Kuoppala & Säkkinen 2019). Koska 1-6-vuotiaiden lasten hoitomuotoa koskevaa uudempaa tietoa ei ole, voidaan THL:n tilastoon perustuen todeta, että tutkimukseen kohderyhmä vastaa suhteellisen hyvin perusjoukkoa lasten hoitomuotoa koskien. Myös tutkimustulos siitä, että suurin osa

(58%) lapsista oli COVID-19 vuoksi kotihoidossa vaikuttaa totuudenmukaiselta, sillä eri medioissa ja kaupunkien Internet-sivuilla nostettiin esille Suomen hallituksen antaman määräyksen vaikutukset varhaiskasvatuksen lapsimäärän vähentymiseen ja osan päiväkotien sulkemiseen poikkeusolojen vuoksi (Yle & Tiihonen 2020; Yle & Tikkala 2020; Vantaa 2020).

7.1 Lapsen tiedottaminen COVID-19:sta

Tutkimuksesta korostui vanhempien merkitys COVID-19 tiedottamisessa. Tulosten mukaan vanhemmat itse olivat toimineet ensisijaisina tiedottajina ja keskustelijoina lasten kanssa. Vaikka vanhemmat vastasivat kertoneensa ikätasoisesti poikkeusoloista lapsille, ei voida olla täysin varmoja siitä, miten tiedottaminen todellisuudessa oli tapahtunut ja miten lapsi oli sen kokenut. Tuloksista ilmeni lasten nähneen mediasisältöjä, kuten aikuisille suunnattuja uutisia, jotka olivat mahdollisesti aiheuttaneet pelkoja. Mediaa oli käytetty myös lasten ikätasoiseen tiedottamiseen Papunetin koronakuvien ja lasten uutisten avulla.

COVID-19-tilanteesta tiedottaessa ilmeni myös varhaiskasvatuksen merkitys.

Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että vastausvaihtoehdoista oli mahdollista valita vain yksi. Vaikka vanhemmat olivat sanoneet itsensä ensisijaisiksi tiedon välittäjiksi, on hyvin mahdollista, että lapsi oli kuullut tiedon myös muualta. Tämä ilmeni avoimissa vastauksissa, joissa todettiin usean kohdan mahdollisesti pätevän lapsen kohdalla. Lisäksi vanhemmat eivät välttämättä tiedosta, onko lapsi havainnoimalla huomannut uutiset tai aikuisten reaktiot ja muodostanut käsityksensä niiden pohjalta (Barnes 2000, 482). Rajattu kysymys saattoikin rajoittaa liikaa vastausvaihtoehdoista valitsemiseen aiheuttaen tulkinnallisuutta tulosten analyysissä ja todellisuudessa tieto oli saattanut tulla lapselle useamman eri kanavan kautta. Saadut tutkimustulokset kuitenkin osoittavat sen, että kaikki vanhemmat olivat tiedottaneet ja keskustelleet COVID-19 tilanteesta lasten kanssa.

Tuloksista ilmeni hyvin koronaviruksesta tiedottamisen tavat: tiedottaminen oli toteutettu ikätasoisesti keskustellen sekä lapsi ja yhteiskunnallinen tilanne huomioiden. Lasten kysymyksiin vastattiin avoimesti lasten reaktioiden mukaisesti lapsen ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen. Vastaamalla kysymyksiin ja kohtaamalla lapsi aidosti, varmistettiin perusturvallisuuden tunteen säilyminen uudesta tilanteesta huolimatta (Viheriälä & Rutanen 2010). Nimeämällä käsitteitä, kuten koronaviruksesta puhuttaessa ”superpöpönä”, lasta autettiin ymmärtämään tilanne, eikä häntä jätetty yksin arveluiden varaan (Poijula 2016, 235). Koska lapsen ymmärrys rakentuu siinä sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä, missä hän elää, vanhempien reaktioilla ja nimeämisillä on suuri vaikutus siihen, miten lapsi ymmärtää COVID-19 tilanteen (Parikka-Nihti & Suomela 2017, 22, 43 & 47).

Tutkimuksen tuloksista ikätasoinen tiedottaminen ilmeni nimeämisen lisäksi muun muassa käsienpesun ja hygieniäkäytänteistä keskustelemisena – myös sairastumisen epätodennäköisyyttä ja lapsen turvallisuutta tilanteessa korostettiin. Monet keskusteluiden aiheet olivatkin yleisten mediassa annettujen ohjeiden mukaisia (Unicef 2020). Lapsille muistuteltiin usein, että he ovat turvassa, heitä kuunneltiin ja kerrottiin avoimesti tilanteesta ilman pelottavia yksityiskohtia (Poijula 2016, 225). Unicefin mukaan (2020) lapsille tulee korostaa sairastumisen epätodennäköisyyttä - näin vastaajat olivatkin toimineet. Vanhemmat olivat tiedottaessaan kuitenkin korostaneet poikkeusolojen positiivisia puolia muistuttamalla tilanteen väliaikaisuudesta sekä tulevaisuuden normalisoitumisesta.

Osasta tutkimustuloksista ilmeni, että lapsille tiedottaessa puhuttiin Suomen hallituksen ja pääministerin päätöksistä, mikä osoittaa sen, että lapsi oli nähty yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä ja asioista oli puhuttu hyvinkin totuudenmukaisesti. Lapsille oli tällöin kerrottu, että Suomen viranomaisten ohjeita täytyy noudattaa, sillä he tietävät parhaiten, miten ihmisiä tulisi suojella. Asiantuntijänäkökulman kertominen voi puolestaan lieventää pelkoa (Unicef 2020). Toisaalta jotkut ajattelivat, etteivät lapset kykene ymmärtämään tai muistamaan tilannetta, ja saattoivat siksi jättää esimerkiksi tapahtuman perumisesta tiedotta-

matta. Aikaisemmille tutkimustuloksille on yhteistä, ettei lapsia haluttu huoletuttaa sairaudesta tiedottamalla (Barnes ym. 2000, 480; Oghenebrume ym. 2020). Kertomatta jättäminen saattaa kuitenkin jättää lapsen oman mielikuvituksensa varaan aiheuttaen suuremman haitan kuin vaikeasta asiasta kertominen. Olenaisinta on, että luotettava ja tuttu aikuinen kertoo tiedon lapselle. (Pojula 2016, 235.) Lapsen ja vanhemman välisen keskustelun on todettu lisäävän luottamusta ja vähentävän lapsen kokemaa stressiä, mikä ilmeni tutkimuksestamme: lasten tunteisiin reagoitiin ja lapsen turvallisuuden tunnetta lisättiin tiedottamisen kautta (Barnes ym. 2000, 481).

7.2 Lapsen reaktiot poikkeusolon muutoksiin

Keskustelujen lisäksi tuloksista oli nähtävissä myös median merkitys poikkeusoloista tiedottaessa, mutta medialla oli myös negatiivisia vaikutuksia. Tulokset osoittivat, että yksi lapsi oli alkanut uutiset nähtyään pelätä isovanhempiensa puolesta. Tieto vakavasta kriisistä ja pelko läheisten sairastumisesta saattaa pitkittyessään lisätä traumaperäisen stressihäiriön riskiä (Pojula 2016, 5, 234-235; Palosaari 2016, 70), joten lapsen sensitiivinen kohtaaminen on äärimmäisen tärkeää.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lapset reagoivat saatuun tietoon eri tavalla: osa lapsista pohti aiheeseen liittyviä kysymyksiä ja pelkäsi läheistensä terveyden puolesta, kun taas toisille tilanne ei ollut aiheuttanut suurempaa muutosta. Teoriatiedon ja aiempien tutkimusten valossa voikin todeta, että lasten reaktioon vaikuttaa vanhempien suhtautuminen. Vanhempien stressi tai ahdistuneisuus voi välittyä lapseen aiheuttaen lapsen kohtaamattomuuden kriisitilanteessa, mutta reagointi riippuu myös lapsen temperamentista (Pojula 2016, 130; Viheriälä & Rutanen 2010; Quiñones-Camachoa, Fishburna, Camachob, Wakschlagc, Perlmana 2019; Sajaniemi ym. 2015, 47 & 49.) Lasten persoonallisuus ja temperamentin vaikutus näkyi myös tutkimustuloksissa – toisia tilanne pelotti, toisia ei.

Suurin osa (74%) kyselyyn vastanneiden lapsista pohtivat COVID-19 liittyviä kysymyksiä. Lapsia ihmetyttivät eniten se, miksi kavereita ja isovanhempia ei voinut nähdä ja milloin virus loppuu. Lapset pohtivat, onko oman perheen sairastuminen mahdollista ja mitä heille silloin tapahtuu, jos vanhempi tai muu läheinen sairastuu. Yksi keskeisimmistä mietinnän kohteista oli COVID-19- tilanteen kesto, sillä lapset pelkäsivät sen jatkuvan ikuisesti. Lasten pohdinnoissa näkyi myös ajankohtaisuus. Leikki-ikäinen lapsi jäsentää maailmaa aistien, havaintojen sekä fyysisen liikkumisen ja kokeilun kautta - kyky ymmärtää ja käsitellä abstrakteja asioita kehittyä vasta myöhemmin. (Carlson & Vuontela 2016, 14; Barnes 2000, 482.) Kohdatessaan yllättävän tilanteen - kuten COVID-19 - lapsi on tunteidensa varassa ja vaatii aikuisen tukea sen ymmärtämiseen (Aro 2020, 33; Parikka-Nihti & Suomela 2017, 22, 43 & 47.) Vanhemmat olivatkin reagoineet näihin pohdintoihin ymmärtävästi ja korostaneet tilanteen väliaikaisuutta.

Kaikilla lapsilla ei vanhempien mukaan ilmennyt poikkeusoloista johtuvaa pelkoa, mutta osalla lapsista esiintyi kuitenkin selviä pelon merkkejä. Herääkin kysymys, miten tilanteissa asiaa oli käsitelty, sillä vastauksista ei ilmennyt, missä ympäristössä ja tilanteessa keskustelut oli käyty ja millä tavoin. Näin ollen tutkimustuloksista ei voida tietää onko tilanne ollut turvallinen ja onko lapselle tarjottu mahdollisuus olla fyysisesti lähellä, sillä läheisyyden merkitys on olennainen pelon lievittämiseksi (Unicef 2020; Katalkin 2009, 34). Jos pelkoa tai ahdistusta ei käsitellä, saattaa se mahdollisesti aiheuttaa lapselle trauman (Sajaniemi, Suhonen, Nislin & Mäkelä 2015, 95-96; Viheriälä & Rutanen 2010; Poijula 2016, 5.) Tutkimuksessa ilmeni, että eräs lapsi oli pelännyt koronavirusta hysteerisesti ja rakentanut suojavaalleja suojautuakseen konkreettisesti virustaudilta. Vastauksesta ei kuitenkaan ilmennyt, mistä lapsen pelot olivat peräisin, ja millä tavoin ja sanoin asiaa oli käsitelty. Lapsi oli mahdollisesti nähnyt koronavirukseen liittyvää uutisointia tai kuullut aikuisten keskusteluja, mitkä olivat herättäneet lapsessa pelkoa, eikä tilannetta ollut käsitelty vanhemman kanssa riittävän sensitii-visesti. Aikuisen tulisi nimetä ja tulkita asiat lapselle ymmärrettävällä tavalla, jottei lapsi ahdistuisi näkemistään uutisista (Roine, Valkonen, Rahikainen 2005, 84).

Tässä tapauksessa ei kuitenkaan voida olla täysin varmoja siitä, kohdattiinko kyseinen lapsi tarpeeksi sensitiivisesti ja kuunneltiinko lapsen huolia. Toisaalta on mahdollista, että lapsi on vain hyvin herkkä ja pelkää helposti.

Tuloksista jää väistämättä aukkoja, sillä lapset ovat saattaneet saada tietoa COVID-19:sta vanhempien tietämättä. Utisten pelkoa aiheuttavan vaikutuksen takia (Salokoski 2007, 78; Koller, Nicholas, Gearing & Kalfa 2010, 374), lasta tulisi suojella mediasisällöltä. Mikäli lapsi kuitenkin väistämättä kuulee tietoa mediasta, tulee siitä sensitiivisesti keskustella ja tarjota lapselle turvallisuuden tunteen kokemus. Sosiaalisten suhteiden merkitys on suuri lapsen mielenterveyden ja kehityksen turvaamiseksi (Palosaari 2016, 70; Diab 2018, 61-62 & 65). Olennaisinta on vanhemman sensitiivinen vuorovaikutus ja lapsen aito kohtaaminen. Lapsen tulee antaa esittää kysymyksiään ja niitä tulee ikätasoisella tavalla, sopivia sanavalintoja käyttäen, käsitellä lapsen kanssa.

7.3 Arki ja vapaa-aika poikkeusoloissa

COVID-19-tilanne vaikutti miltei jokaiseen tutkimukseen osallistuneeseen perheeseen. Vain muutama vanhempi raportoi perheen arjen pysyneen ennallaan poikkeusoloista huolimatta. Tähän vaikuttivat vanhempien vuorotyöt, jotka jatkuivat samalla tavalla vallitsevasta tilanteesta huolimatta sekä vanhemman työttömyys. Tilanteen positiiviset vaikutukset liittyivät pääosin lisääntyneeseen yhteiseen vapaa-aikaan ja yhteiseen tekemiseen, kun taas negatiiviset näkökulmat liittyivät tilanpuutteesta johtuvaan hermojen kiristymiseen tilanpuutteen. Tulokset osoittivat arjen sujuvan perheissä, kun asioista ja yhteisestä vapaa-ajasta oli sovittu lasten kanssa. Joillekin lapsille järjestettiin myös vanhempien etätöiden ja sisarusten koulutehtävien ajaksi muuta tekemistä, kuten tehtäväkirjoja ja leikkejä.

Poikkeusolot vaikuttivat lasten ja perheiden vapaa-ajanviettoon monin eri tavoin. Lasten syntymäpäiviä, kerho- ja musiikkileikkikoulun tapaamisia sekä

muita tapahtumia oli jouduttu perumaan COVID-19 tilanteen vuoksi. Myös iso-vanhempien ja ystävien tapaamista oli jouduttu rajoittamaan, mikä oli aiheuttanut osassa lapsista surua ja harmia. Vanhemmat olivat järjestäneet jotakin vaihtoehtoista tapahtumien tilalle, mikä lievensi lasten pettymystä. Musiikkileikkikoulut ja kerhot olivat järjestäneet tapahtumia netin välityksellä, joihin useat perheet olivat osallistuneet. Ystäviin ja sukulaisiin puolestaan oli pidetty yhteyttä sähköisesti ja sosiaalista mediaa oli hyödynnetty yhteydenpitoon myös esimerkiksi virvontavideon tekemisellä pääsiäisenä. Moni perhe olisikin jäänyt yksin ilman sosiaalisen median mahdollisuuksia, mikä olisi mahdollisesti voinut vaikuttaa perheiden yleiseen hyvinvointiin kielteisesti. Tuloksista ilmeni positiivinen poikkeusolojen vaikutus – perheet olivat yhdessä lasten kanssa ideoineet ja viettäneet vapaa-aikaa. Lapset saivat vaikuttaa omalta osaltaan siihen, mitä päivän aikana tehtiin. Vanhemmat olivat muun muassa leikkineet yhdessä lasten kanssa (Taulukko 2). Ideoihin voisi tarttua myös tulevaisuudessa, sillä yhteinen aika perheen kesken ei vaadi poikkeusoloja.

Lisääntynyt vapaa-aika aiheutti kuitenkin haasteita joissakin perheissä. Vaikka vastauksista ilmeni joitakin poikkeusolojen aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia, on mahdollista, että todelliset ongelmat jäävät varjoon – vastaajat saattoivat valikoitua sen mukaisesti, miten perheessä tilanne on COVID-19 aikana sujunut. Ne vanhemmat, joiden perheessä ilmenee esimerkiksi alkoholismin tai perheväkivallan ongelmia, eivät välttämättä osallistuneet tutkimukseen. Kotona vietetyt ajat ovat kuitenkin saattaneet kärjistä jo olemassa olevia haasteita, jolloin lasten oikeuksien toteutuminen ja hyvinvointi vaarantuu. Lapset saatetaan myös joissakin tapauksissa sivuuttaa perheen suunnitelmista, eivätkä perheet välttämättä vietä yhteistä aikaa.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta (*validiteetti*) ja toistettavuutta (*reliabiliteetti*) arvioitaessa on syytä tarkastella hieman tarkemmin tutkimuksen otantaa ja tutkimuskysymyksiä (Metsämuuronen 2011, 65 & 74). On todettava, että tutkimuksen otoskoko oli melko pieni (n=50). Sisällönanalyysin osalta tutkimuksen otoskoko on kuitenkin suhteellisen riittävä, sillä tutkimuksen luotettavuutta lisää useiden eri menetelmien hyödyntäminen. Mixed methods -tutkimus mahdollisti syvällisemmän aineistoon syventymisen, vaikka kandidaatin tutkimuksessa ei ollut mahdollista ottaa suurempaa otantaa (ks. Patton 2002, 104). Vastajien jakauma lasten hoitomuotoja koskien vastasi kuitenkin valtakunnallisia tilastoja (ks. THL, Kuoppala & Säkkinen 2019). Kaikki vastaajat raportoivat lapsen tietävän COVID-19 tilanteesta, vaikka todellisuudessa on todennäköistä, etteivät kaikki 4-6-vuotiaat lapset tiedä tilanteesta. Yleistettävän tiedon saamiseksi tutkimusotannan olisi pitänyt olla suurempi. Tutkimuksen reliabiliteettia arvioitaessa on siten huomiotava, että vastaukset COVID-19 koskien voivat erota nykyisistä tuloksista uutta tutkimusta tehtäessä. Kuitenkin myös samankaltaisia vastauksia olisi saatavilla, sillä otanta vastaa melko hyvin perusjoukkoa lasten hoitomuodon jakauman suhteen.

Tutkimuskysymysten laadinnassa kysymysten asettelua mietittiin kriittisesti huomioiden myös eettiset näkökulmat mahdollisimman hyvin. Koko yhteiskunnassa vaikuttava COVID-19-tilanne oli tutkimusta toteuttaessa ajankohtainen ja mahdollisesti vastaajille henkilökohtaisesti vaikea aihe. Tilanteen arkuus otettiin tämän vuoksi kysymysten asettelussa huomioon: mitään loukkaavia tai negatiivissävytteisiä kysymyksiä ei kysytty ja tutkimuskyselyn saatesanoissa korostettiin, että kysymyksiin ei ole oikeita tai väriä vastauksia. Lisäksi tutkimuskysymyksissä huomiottiin sekä työssäkäyvät että kotona olevat vanhemmat. Kysymyksissä olisi pitänyt myös huomioida paremmin opiskelevat vanhemmat, joita avoimien vastausten perusteella oli muutama.

Jokainen tutkimuskysymys oli perusteltu ja vastausvaihtoehdot sekä haaraumat mietitty tarkasti. Dikotomisten kysymysten haasteena on kysymyksen asettelun mustavalkoisuus ja jyrkkyys. Tutkimuskyselyn lopussa olisi voinut olla

“muuta” kohta, johon vastaaja olisi voinut halutessaan kertoa muuta mieltä painavaa asiaa tai tutkimukseen liittyvää seikkaa aiheeseen liittyen. Lisäksi kysymykset ovat herkästi ohjaavia. Olikin tärkeää kiinnittää huomiota kysymysten muotoiluun ja siihen, että kysymysten vastaukset antavat juuri oikeanlaista tietoa tutkimustehtävään liittyen. Joidenkin kysymysten rajaaminen tai sulkeminen pois alkuperäisestä suunnitelmasta oli olennaista kysymysten tarkentamiseksi ja oikeanlaisten - tutkimustehtävän mukaisten - vastausten saamiseksi. Tutkimuksen kysymykset olivat siten kaikki perusteltuja ja tarkasti tutkimustehtävään suuntautuneita.

Väärinymmärtämisen riskiä ei tule sivuuttaa, sillä kysymykset esitettiin lomakkeessa yksi kerrallaan, eikä kokonaisuutta pystynyt näkemään kerralla. Kysymysten esitystapa aiheutti epäjohdonmukaisia vastauksia, jonka vuoksi osa vastauksista toistivat itseään (ks. Valli & Perkkilä 2018, 100 & 103). Kysymystä ei aina ollut ymmärretty oikein tai vastaaja oli halunnut samassa yhteydessä vastata laajemmin, sillä ei tiennyt tulevia kysymyksiä. Vaikka tutkimuslomake, jossa kysymykset esitetään yksi kerrallaan, on selkeä ja helppokäyttöinen, on sen haasteena juuri vastausten epäjohdonmukaisuus; tutkimuksen tulokset saatiin analysoitua tästä huolimatta.

Suurin osa vastaajista oli huolellisesti vastannut jokaiseen kohtaan. Kadoksi jouduttiin kuitenkin lukemaan lopulta yhdeksän vastausta, joissa vastaukset olivat selkeästi puutteelliset. Vastaaja oli saattanut jättää vastaamatta kaikkiin avoimiin kysymyksiin tai jättänyt lomakkeen selkeästi kesken. Syynä on voinut olla motivaation puute tai sähköisestä kyselylomakkeesta johtuva tekniikan pettäminen. Tietosuojailmoituksessa oli selkeästi kerrottu tutkijoiden sähköpostiosoite, joten vastaajat olisivat voineet ottaa yhteyttä tutkijoihin ongelmien ilmetessä. Oletuksena siten on, että kato johtui motivaation puutteesta. Mikäli kaikki vastaukset olisi huomioitu, olisivat ne saattaneet väärentää tuloksia, sillä puutteelliset vastaukset jättävät liikaa tulkinnan varaa. Tulosten luotettavan analyysin varmistamiseksi vastauksia oli siten tulkittava kadoksi.

Tutkimuksen informantteina toimivat lasten vanhemmat ja pohdimmekin, voiko aikuinen oikeasti tietää, miltä lapsesta tuntuu. Hoganin (2005) mukaan lapsuuden tulkintaa aikuisten näkökulmasta tulee kritisoida, sillä vanhemmat ovat subjekteja, jotka näkevät asioita omasta näkökulmastaan käsin (Kronqvist 2017, 12). Vanhemmat eivät välttämättä ole osanneet ottaa koronavirusta puheeksi, jos lapsi ei ole kertonut siihen liittyvistä peloistaan, jolloin lapsen kohtaaminen on saattanut jäädä vähäiseksi. Jatkotutkimuksissa olisikin tärkeää selvittää lapsilta itseltään, miltä heistä tuntuu. Toisaalta tutkimukseen osallistuivat mahdollisesti juuri ne vanhemmat, joiden perheissä lapset huomioidaan ja kohdataan, mikä puolestaan vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen. Lisäksi tutkimustulosten perusteella ei voida tietää, miten lasten oikeudet ovat toteutuneet ennen COVID-19-tilannetta, joten tutkimustuloksia ei pysty vertaamaan normaaliolojen tilanteeseen.

7.5 Jatkotutkimus

Tutkimuksen lähestymistavan haasteina oli aiemman tutkimuksen puute. Lasten näkökulmaa pandemioissa ei juurikaan ole tutkittu, joten teoriatausta on koottu niistä tutkimuksista ja teoreettisista seikoista, jotka vaikuttavat lapsen kognitiiviseen kehitykseen ja mielen hyvinvointiin. Tämä tutkimus onkin täydentämässä tätä valtavaa tieteen aukkoa, joka kaipaa vastauksia. Kuitenkaan sekään ei pysty tarjoamaan suoraan lasten näkökulmaa lapsilta haastateltuina. Nyt toteutettu tutkimus nostaa esille lasten oikeuksien toteutumista itseään koskevaan tietoon ja kuulluksi ja huomioiduksi tulemiseen. Aineistoa voikin käyttää suuntaa antavana pohjana tuleville tutkimuksille sairauden, pandemian ja yhteiskunnallisen kriisin tiedottamisesta lapsille.

Tutkimusta olisi ollut mielenkiintoista tehdä laajemmin analysoiden suurempaa otantaa, jolloin kokeellisen tutkimuksen sijaan olisi saatu yleistettäviä tuloksia. Toteutetun tutkimuksen tulokset ovat vain suuntaa antavia, mutta tiedon suuren puutteen vuoksi vähäisellä tutkimustiedollakin on suuri merkitys

tieteen saralla. Jatkotutkimuksissa voisi selvittää perheen olosuhteita tarkemmin ja käsitellä lasten oikeuksien toteutumista laajemmasta näkökulmasta. Toteutettu tutkimus rajautui lasten tiedottamiseen ja huomioiduksi tulemiseen, vaikka lasten oikeuksien käsite on laaja sisältäen monia eri ulottuvuuksia. Lasten hyvinvointiin poikkeusoloissa vaikuttaa siis huomioiduksi tuleminen ja tiedonsaannin lisäksi perheiden psyykinen hyvinvointi, kuten vanhempien lisääntynyt päihteiden käyttö sekä taloudelliset seuraukset. Jatkotutkimusta tarvittaisiin selvittämään lasten ja perheiden tilannetta tarkemmin.

LOPUKSI

COVID-19 kriisitilanne yllätti maailmaanlaajuisesti, mutta vaikutti myös tämän tutkimuksen toteutukseen. Tutkimus toteutettiin huhtikuussa COVID-19 kriisitilanteen aikana. Nopea tilanteiden muuttuminen ja ajankohtaisuus vaikuttivat siihen, että tutkimus toteutettiin mahdollisimman nopeasti, eikä ennakko-oletuksia näin ollen asetettu. Vaikka aikaisempia tutkimuksia koronaviruksesta oli tutkimusta toteuttaessa saatavilla, eivät ne käsitelleet lasten näkökulmaa tilanteessa.

Lapsuudesta puhuttaessa on syytä huomata, että lapset kehittyvät jatkuvasti ja kasvavat myös poikkeusolojen ja yhteiskunnallisen kriisin vallitessa (Sajaniemi ym. 2015, 57). Lasten kehityksen turvaaminen on entistä tärkeämpää näinä haastavina aikoina. Onkin kysyttävä, huomioidaanko lasten tarpeet ja oikeudet riittävällä tavalla ajassa, jolloin suurin osa lapsista viettää aikansa kotona.

YK:n Lapsen oikeudet velvoittavat huomioimaan lapset myös kriisitilanteessa ja tiedottamaan heitä vallitsevissa olosuhteissa. Tutkimus toi esille, että lapsia tiedotetaan ja heidät huomioidaan, mutta tuloksiin ei tulisi turvautua liikaa, vaan lasten näkökulmaa tulee huomioida tulevaisuudessa vieläkin enemmän. Todellisen tiedon saaminen lasten tilasta vaatii entistä laajempia ja kansainvälisiäkin tutkimuksia.

LÄHTEET

Alanko, A. 2013. Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana - tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa, Oulun yliopisto.

<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526203072.pdf> Viitattu: 6.5.2020

Anunti, T. 2020. Suomi poikkeusoloissa – valmiuslaki otetaan käyttöön, Lakuuutiset, Linnunmaalex, 16.3.2020.

<https://www.linnunmaalex.fi/2020/03/16/suomi-on-poikkeusoloissa-valmiuslaki-otetaan-kayttoon/> Viitattu: 9.4.2020

Aro, T. 2020. Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta, Teoksessa: Taaperosta taitavaksi toimijaksi, (toim.) Aro, T. & Laakso, M. L., Niilo Mäki Instituutti (2011), kolmas painos, e-kirja.

Barnes, J., Kroll, L., Burke, O., Lee, J., Jones, A. & Stein, A. 2000. Qualitative interview study of communication between parents and children about maternal breast cancer, BMJ VOLUME 321 19-26 AUGUST 2000.

<https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC27462&blobtype=pdf> Viitattu: 15.4.2020

Canlon, J.F. & Li, R. 2013. Neural Activity during Natural Viewing of Sesame Street Statistically Predicts Test Scores in Early Childhood, Department of Brain and Cognitive Sciences, Rochester Center for Brain Imaging, University of Rochester, New York, New York, United States of America.

<https://journals.plos.org/plosbiology/article/file?type=printable&id=10.1371/journal.pbio.1001462> Viitattu: 17.4.2020

Carlson, S. & Vuontela, V. 2016. Sellainen mieli, millaiset aivot: miten harjoittelu muovaa aivoja? Teoksessa: Mielen salat, (toim.) Ylikangas, M., Helsinki: Paino Kopijyvä Oy, e-kirja.

Chamakuraa, L, Daimia, S.N., Watanabec, K, Bhattacharyab, J. & Sahaa, G. 2020. Linking flexibility of brain networks to cognitive development in preschool children.

<https://www.biorxiv.org/content/10.1101/2020.03.24.005074v1.full.pdf> Viitattu: 17.4.2020

Diab, M. 2018. How to help war affected children - Effectiveness of psychosocial intervention to improve social-emotional competencies and resilience, University of Tampere, Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/104609/978-952-03-0886-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu: 15.4.2020

EU:n tietosuoja-asetus 679/2016. Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus, 6, 9, 12-14 & 30. Artikla.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=FI> Viitattu: 23.4.2020

European Centre for Disease Prevention and Control.

<https://www.ecdc.europa.eu/en/covid-19-pandemic> Viitattu: 9.4.2020

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2012. Tutkimus-eittinen neuvottelukunnan ohje.

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Viitattu: 25.5.2020

Katalkin, R.J 2009. Kuoleman käsittely ja lapsen surun kohtaaminen alakoulussa opettajan näkökulmasta, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, Erityispedagogiikan Pro gradu –tutkielma.

https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/19844/URN_NBN_fi_jyu-200904011228.pdf Viitattu: 6.5.2020

Koller, D., Nicholas, D., Gearing, R. & Kalfa, O. 2010. Paediatric pandemic planning: children's perspectives and recommendations. Early Childhood Education, Ryerson University, Toronto, ON, Canada. Health and Social Care in the Community (2010) 18 (4).

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1365-2524.2009.00907.x>
Viitattu: 20.4.2020

Kotimaisten kielten keskus, Kielitoimiston ohjepankki.

<http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/ohje/702> Viitattu: 6.5.2020

Kronqvist, E.L. 2017. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta, teoksessa: Varhaiskasvatuksen käsikirja, (toim.) Hujala, E. & Turja, L., PS-kustannus: Jyväskylä. Uudistettu painos, e-kirja.

Lainkirjoittajan opas, 4.1 Perusoikeuksien säätely, Finlex, 4.1.13.

<http://lainkirjoittaja.finlex.fi/4-perusoikeudet/4-1/> Viitattu: 9.4.2020

Lapsen oikeuksien viestintäverkosto 2019

<https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsenoikeuksienviikko/>
Viitattu: 6.5.2020

Lastensuojelulaki 417/2007. 4§

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki> Viitattu: 6.5.2020

[Lopez Bernal JA](#)1, [Gasparrini A](#), [Artundo CM](#) & [McKee M](#). 2013. The effect of the late 2000s financial crisis on suicides in Spain: an interrupted time-series analysis, [Eur J Public Health](#). 2013 Oct;23(5).

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23804080> Viitattu: 20.4.2020

Lu, Q. & Shi, Y. 2020. Coronavirus disease (COVID-19) and neonate: What neonatologist need to know, Journal of medical Virology.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/jmv.25740> Viitattu: 4.5.2020

Masten, A.S. & Obradovic, J. 2008. Disaster Preparation and Recovery: Lessons from Research on Resilience in Human Development, Research, part of a Special Feature on Managing Surprises in Complex Systems Ecology and Society, Vol. 13, No. 1.

<https://www.jstor.org/stable/pdf/26267914.pdf?refreqid=excelsior%3A511205de908d732a9adc97f20b74a6ce> Viitattu: 15.4.2020

Metsämuuronen, J. 2011. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä, International methelp oy: Helsinki, e-kirja

Oghenebrume, W., Ayomikun, A., [Mercy](#), P.R., [Asabe](#), I., Olatoke, L., [Okpo](#), E. & [Isaac](#), E. 2020. "What will my child think of me if he hears I gave him HIV?": a sequential, explanatory, mixed-methods approach on the predictors and experience of caregivers on disclosure of HIV status to infected children in Gombe, Northeast. [BMC Public Health](#) volume 20, Article number: 373 (2020), Nigeria. Julkaistu 20.3.2020.

<https://link.springer.com/article/10.1186/s12889-020-08506-x> Viitattu: 16.4.2020

Palosaari, E. 2016. Children's Thoughts After War Trauma-related cognitions and parents' war trauma predicting mental health problems among war-affected children, University of Tampere, Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Tampere 2016.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98384/978-952-03-0025-8.pdf?sequence=4&isAllowed=y> Viitattu: 15.4.2020

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2017. Iloa ja ihmettelyä: Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa, PS-kustannus: Jyväskylä, uudistettu painos, e-kirja.

Parri, N., Lenge, M. & Buonsenso, D. 2020. Children with Covid-19 in Pediatric Emergency Departments in Italy, The new england journal of medicine.

<https://www.nejm.org/doi/pdf/10.1056/NEJMc2007617?articleTools=true>
Viitattu: 4.5.2020

Patton, M. Q. 2002. Qualitative research & evaluation methods, edition 3, Sage Publication, International Educational and Professional publisher: Thousand Oaks, London and New Delhi, e-kirja.

Piaget, J. 1936. Theory of Cognitive Development.

Perusoikeusuudistus 1995

<https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet-suomessa/perustuslaki-suomessa/>

Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi - Selviytymisen tukeminen. Helsinki: Kirjapaja, e-kirja.

Quiñones-Camachoa, Fishburna, Camachob, Wakschlagc, Perlmana 2019. Cognitive flexibility-related prefrontal activation in preschoolers: A biological approach to temperamental effortful control, Developmental Cognitive Neuroscience, Volume 38, August 2019, 100651.

<https://europepmc.org/backend/ptpmcrender.fcgi?accid=PMC6969345&blobtype=pdf> Viitattu: 20.4.2020

Rajmil, L., Fernandez de Sanmamed, M.J., Choonara, I., Faresjö, T., Hjern, A., Kozyrskyj, A.L., Lucas P. J., Raat, H., Séguin, L., Spencer, N. & Taylor-Robinson, D. 2014, Impact of the 2008 Economic and Financial Crisis on Child Health: A Systematic Review on Behalf of the International Network for Research in Inequalities in Child Health (INRICH). Int. J. Environ. Res. Public Health 2014, 11, 6528-6546; doi:10.3390/ijerph110606528.

<file:///C:/Users/Omistaja/Downloads/ijerph-11-06528-v2.pdf> Viitattu: 15.4.2020

Roine, M., Valkonen, S. & Lahikainen, A.R. 2005. Television in Young Children's Social Relationships. Yearbook of Population Research in Finland 41 (2005), pp. 75-96).

<file:///Users/Sofia/Downloads/45015-Article%20Text-31668-1-10-20140507.pdf>
Viitattu: 15.4.2020

Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J. E. 2015. Stressin säätely - Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin, PS-kustannus: Jyväskylä, e-kirja.

Salokoski, T. 2007. Turvallista mediamatkaa! Taitavaksi median tulkitusajaksi aikuisen tuke-
mana. Mediametkaa! Osa 2 – Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Toim. Pentikäi-
nen, L., Ruhala, A. & Niinistö, H. Mediakasvatuskeskus Metka ry & Opetusministeriön Me-
diamuffinssi hanke (2006-2007), Helsinki.

<https://docplayer.fi/48258-Matkaoppaiden-esittely-kirjoittajakuvaukset-mediametkaa-osa-2-kasvattajan-matkaopas-lasten-mediamaailmaan.html> Viitattu: 15.4.2020

Salokoski, T. & Mustonen, A. 2007. Median vaikutukset lapsiin ja nuoriin – katsaus tutkimuk-
siin sekä kansainvälisiin mediakasvatuksen ja -säätelyn käytäntöihin. Mediakasvatusseuran jul-
kaisuja 2/2007.

<http://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/ISBN978-952-99964-2-1.pdf> Viitattu: 14.4.2020

Sanastokeskus TSK. 50, 2017. Kokonaisturvallisuuden sanasto.

https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/Kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf Viitattu: 9.4.2020

Suomen Perustuslaki 1999.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> Viitattu: 6.5.2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2019. Varhaiskasvatus 2018, Ti-
lastoraportti, 32/2019.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138571/Tr32_19_vuositi-lasto.pdf?sequence=5&isAllowed=y Viitattu: 1.5.2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Vakavan koronavirustaudin riskiryhmät.

<https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudin-aiheuttajat-a-o/koronavirus-covid-19/vakavan-koronavirustaudin-riskiryhmat>
Viitattu: 4.5.2020

Terveyskirjasto & Huttunen, Traumaperäinen stressihäiriö 30.11.2018.

https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00526
Viitattu: 22.4.2020

Tietosuojalaki 1050/2018. Finlex, 1–2, 4, 6 & 31§,

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050> Viitattu: 23.4.2020

Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Tammi: Helsinki, e-
kirja.

Unicef 2020. <https://www.unicef.fi/korona-virus-8-ohjetta-nain-puhut-lapselle/>
Viitattu: 13.4.2020

Valli, R. & Perkkilä, P. 2018. Sähköinen kyselylomake ja sosiaalinen media aineistonkeruussa,
teoksessa: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 - Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloit-
televälle tutkijalle, (toim.) Valli, R., PS-kustannus: Jyväskylä, 5. uudistettu painos, e-kirja.

Valmiuslaki 1552/2011.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552> Viitattu: 4.5.2020

Valtioneuvosto, 2020. Valtioneuvoston julkaisu, 2020:12.

https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/21411573/VN_2020_12.pdf

Viitattu: 5.5.2020

Valtiovarainministeriö 2020. Valmiuslaki.

<https://vm.fi/valmiuslaki> Viitattu: 4.5.2020

Vantaa 2020. Vantaalla muutoksia päiväkotien toiminnassa poikkeustilan aikana, Vantaan kaupunki.

<https://www.vantaa.fi/uutisia/korona/101/1/150363> Viitattu: 1.5.2020

Varhaiskasvatuslaki 2018. 3§ & 20§

<https://finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki> Viitattu 6.5.2020

Vienola, V. 2017. Varhaisvuosien eettinen kasvaminen ja oppiminen, teoksessa: Varhaiskasvatuksen käsikirja, (toim.) Hujala, E. & Turja, L., PS-kustannus: Jyväskylä. Uudistettu painos, e-kirja.

Viheriälä, L. & Rutanen, M. 2010. Lapsen psyykkisen trauman hoito, teoksessa: Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2010;126(22):2671-7.

<https://www.duodecimlehti.fi/duo99180> Viitattu: 14.4.2020

Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S. & Ho, R.C. 2020. Immediate Psychological Responses and Associated Factors during the initial Stage of the 2019 Coronavirus Disease (COVID-19) Epidemic among the General Population in China. International Journal of Environmental Research and Public Health. Published: 6 March 2020.

<https://www.mdpi.com/1660-4601/17/5/1729/htm> Viitattu: 16.4.2020

World Health Organization 2020.

<https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> Viitattu: 5.5.2020

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, 1989. Artiklat 2, 3 & 6.

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> Viitattu 6.5.2020

Yle & Muilu, H. 2020. Ylen kysely: Koronakriisi on lisännyt alkoholinkäyttöä seitsemällä prosentilla vastaajista – asiantuntija varoittaa tissuttelun jäämisestä päälle, 11.4.2020.

<https://yle.fi/uutiset/3-11303169> Viitattu: 4.5.2020

Yle & Tiihonen, J. 2020. Korona vähentänyt selvästi päiväkotien kysyntää - varhaiskasvatusyksiköitä suljetaan ja henkilöstöä laitetaan toisiin tehtäviin, 23.3.2020.

<https://yle.fi/uutiset/3-11268550> Viitattu: 1.5.2020

Yle & Tikkala, H. 2020. Hallitus sulkee koulut, rajojen sulkemisen valmistelu aloitetaan – Yle seurasi hetki hetkeltä. 16.3.2020.

<https://yle.fi/uutiset/3-11259549> Viitattu: 1.5.2020

Yle & Remes, M. 2020. Mitä tapahtuu, kun myös päivähoiton suositukset puretaan? Jos suurin osa lapsista palaa hoitoon, turvavälejä ei voida taata.

<https://yle.fi/uutiset/3-11330853> Viitattu: 5.5.2020

LIITE 1

Kysymys 1. Onko lapsi normaalioloissa

- julkisessa tai yksityisessä varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa tai perhepäivähoidossa
- kotona tai muussa hoidossa

➔ Kysymys 3. Kotona: Tietääkö lapsi COVID-19 viruksen aiheuttamasta yhteiskunnallisesta tilanteesta? (Kyllä/ei)

○ Kysymys 6. Mistä lapsi on saanut tiedon?

- Vanhemmilta
- Sisaruksilta
- Muilta läheisiltä
- Mediasta
- Muualta

○ Kysymys 5. Miten lapselle on kerrottu poikkeusoloista?

➔ Kysymys 2. Varhaiskasvatuksessa: Onko lapsi COVID-19 viruksen aiheuttamasta yhteiskunnallisesta poikkeusolojen vuoksi kotihoidossa? (K/e)

○ Kyllä: Kysymys 4. Tietääkö lapsi COVID-19-viruksesta? (K/e)

○ Kysymys 7. Mistä lapsi on saanut tiedon?

- Vanhemmilta
- Sisaruksilta
- Muilta läheisiltä
- Mediasta
- Varhaiskasvatuksesta/esiopetuksesta tai perhepäivähoidosta
- Muualta

Kysymys 8. Miten lapselle on kerrottu poikkeusoloista?

○ Ei: Kysymys 9. Tietääkö lapsi COVID-19 viruksesta? (K/e)

Kysymys 10. Mistä lapsi on saanut tiedon?

- Vanhemmilta
- Sisaruksilta
- Muilta läheisiltä
- Mediasta
- Varhaiskasvatuksesta/esiopetuksesta tai perhepäivähoidosta
- Muualta

- Kysymys 11. Miten lapselle on kerrottu vallitsevasta poikkeusoloista?

Kysymys 12. Onko lapsella ollut pelkoa tai ahdistusta poikkeusoloista johtuen? (k/e)

- Jos kyllä: Kysymys 13. Miten lapsen tunteeseen on reagoitu? Miten asiaa on lapsen kanssa käsitelty?

Kysymys 14. Onko lapsi kysynyt tai pohtinut COVID-19 liittyviä asioita? (k/e)

- Jos kyllä: Kysymys 15. Mitkä asiat ovat aiheuttaneet eniten pohdintoja?
- Jos kyllä: Kysymys 16. Miten olet reagoinut?

Kysymys 17. Oletko normaalioloissa

- työssäkäyvä?
- täysipäiväisesti lapsen kanssa kotona?
 - Kysymys 18. Miten Covid-19-viruksen aiheuttamat poikkeusolot ovat vaikuttaneet teidän perheen arkeen?
- Töissä: Kysymys 19. Työskenteletkö etänä poikkeusolojen vuoksi? (k/e)
 - Kyllä: Kysymys 20. Onko lapselle kerrottu, mitä etätyöt tarkoittavat? (k/e)
 - K/e: Kysymys 21. Onko lapsen kanssa keskusteltu siitä, miten arki käytännössä sujuu, kun vanhempi työskentelevät kotona?
 - Kyllä: Kysymys 22. Miten asiasta on keskusteltu?

Kysymys 23. Onko lapselle kerrottu, milloin vanhemmillä on vapaa-aika päivän aikana? (k/e)

Kysymys 24. Onko lasten kanssa yhdessä ideoitu vapaa-ajan viettotapoja? (K/e)

- Kysymys 25. Mitä lapsen kanssa on ideoitu?
- Kysymys 26. Mitä olette tehneet yhdessä lapsen kanssa vapaa-ajalla poikkeusolojen aikana? - avoin

Kysymys 27. Onko lapselle kerrottu lähikontaktien välttämislinjauksesta eli siitä, miksi ei pääse harrastuksiin tai ei voi nähdä kavereita?

Kysymys 28. Onko lapsi odottanut jotakin tapahtumaa, joka on jouduttu perumaan koronatilanteen takia?

- Kyllä: Kysymys 29. Miten lapsi on reagoinut tapahtuman perumiseen? Miten lapsen kanssa on käsitelty tilannetta?

LIITE 2

Lasten tiedottaminen COVID-19-tilanteesta 1.

<p>Käsien pesu Lähikontaktien välttämiskielto Ohjeet päättäjiltä Karanteenin suojelutarkoitus</p>	<p>Suomen hallituksen ohjeistukset</p>	<p>Ihmisten suojele</p>	<p>Määräykset COVID-19 leviämisen estämiseksi</p>
<p>Kerhot Päivähoito Esiopetus</p>	<p>Hoitto</p>	<p>Vapaan liikkumisen rajoitus</p>	
<p>Kyläily Harrastukset Sisäleikki puisto Kauppa Matkustus</p>	<p>Vapaa-aika</p>		
<p>Soittaminen Videopuhelut</p>	<p>Yhteydenpito</p>	<p>Isovanhempien hyvinvointi ja suojele</p>	
<p>Riskiryhmä Ei vierailuja Posti terassille</p>	<p>Lähikontaktin välttämisen</p>		
<p>Koronavirus Virus Tauti Flunssa Pöpö Influenssa Bakteeri Vaarallinen riskiryhmälle</p>	<p>Kuvailevat koronavirusilmaukset</p>	<p>Ikätasoiset sanavalinnat</p>	

Lasten tiedottaminen COVID-19-tilanteesta 2.

Yksinkertaisesti Totuudenmukaisesti Ikätasoisesti Virheellisiä tietoja oikaisemalla Lapsen pelkoa lievittäen Rauhoitellen Turvallisuutta korostaen Kysymyksiin vastaten Väliaikaisuutta korostaen	Keskus- telu	Lapsen ikätasoinen tiedottaminen	COVID-19 tilanteesta tiedottaminen
Lasten uutiset Aikuisten uutiset Radio Papunet-koronakuvat	Media	Media tiedottamisen kanavana	

Lapsen reaktiot ja pohdinnat COVID-19-tilanteesta

Oma ja läheisten terveydentila ja kuolema Raaka hedelmä	Pelko	Tilanteen herättämät tunteet lapsessa	COVID-19 aiheuttamat reaktiot ja pohdinnat
Kaverit Isovanhemmat	Ikävä		
Turhautuminen kielloista ja rajoituksista Itku, jännitys, huolestuminen	Muut tunteet		
Konkreettiset vallit	Lapsen suojatunneet	Selviytymiskeinot	
Yhteisen ajan lisääntyminen Lapsille lisäetuja: herkut ja pelit Lapselle on kerrottu, että on rakas ja tärkeä.	Tilanteen positiiviset vaikutukset		
Sukulaiset Isovanhemmat Kaverit Muut ihmiset	Tapaamiset	Tilanteen herättämät pohdinnat lapsessa	
Viruksen kesto Missä virus on?/Ilmeneminen Mistä virus on tullut? Vaarallisuus Tarttuvuus Mitä voi tehdä?	COVID-19		

Poikkeusolojen vaikutuksen kotona normaalioloissa olevien perheiden lapsiin.

Kerhot tauolla Kauppaan ei koko perhe	Menot	Kontaktien ja harrastusten muutos	Poikkeusolojen vaikutus arkeen (kotona)
Videopuhelut Ei kyläilyä Ei tavata sukulaisia Tavataan yhtä ystäväperhettä	Tapaamiset		
Tilanpuute Hermostuksen kiristyminen Lapsen vähäinen liikunta Vanhemman vaikeutunut opiskelu	Haasteet	Joustaminen arjessa	
Ruokaostosten kotiinkuljetus Erityislapsen etäopetus Kalenterin tyhjentäminen Taloudellinen tilanne (tulot ennallaan, menot vähentynyt)	Positiiviset vaikutukset	Arkea helpottavat tekijät	

Vapaa-ajan ja etätyöjärjestelyistä keskusteleminen

Normaali tilanne Vieras tilanne (Etätyöpisteen näkeminen)	Lasten kokemus etätyöstä	Lasten suhtautuminen etätöihin	Keskustelu ja tiedottaminen poikkeusolojen järjestyksestä
Kokoukset Opetus Muu tilanne, kerrottu lapselle Päivällä työt, illalla yhteinen vapaa	Perustelut työrauhalle	Vanhempien työrauhan säilyttäminen	
Sisarusten koulutehtävät Omat tehtävät/kynä Omat leikit	Lasten toiminta etätöiden aikana		
Rahaa Ruokaa kaupasta	Työn merkitys	Perustarpeiden tyydyttäminen	

Vapaa-ajan suunnittelu poikkeusoloissa

Pyöräily Retkeily Liikunta Majanrakennus Pihaleikkejä Toiveita lapselta	Ulkona	Leikit ja aktiviteetit poikkeusoloissa	Vapaa-ajan suunnittelu Perheen yhteyttä lisäävä toiminta
Askartelu Leikit Junarata Temppuradat Toiveita lapselta	Sisällä		
Elokuvat Pelaaminen	Media		
Paikinnot oikein toimimisesta Viikonlopun suunnittelu Koronan jälkeisten reissujen suunnittelu	Suunnittelu yhdessä	Toivoa arkeen	

Vapaa-ajan toteutus poikkeusoloissa

Pyöräily Retkeily Hyppynaru Jalkapallo Koripallo Mäkiauto Kotipihalla leikkiminen Puistossa leikkiminen Kukkien katseleminen Majanrakennus Skuuttailu/potkulautailu Geokätköt Suunnistaminen Koiran lenkittäminen Leikkimökkileikit Keinuminen	Ulkona	Leikit ja aktiviteetit poikkeusoloissa	Vapaa-ajan toteutus Perheen yhteyttä lisäävä toiminta
Askartelu Lautapelit Tehtäväkirjat Piirtäminen Maalaaminen Lasten toiveleikit Barbit Lukeminen Taikataikinan muovailu Legot Junarata Leikit	Sisällä		

Leikkihuone piknic Aartenetsintä Pianonsoitto Hassuttelu Tarinoiden keksiminen Pantomiiimi Mökkeily			
Elokuvat Virtuaaliset lettukestit Videopuhelut Muskariin osallistuminen etänä	Media		
Piha- ja puutarhatyöt Puutyöt pihalla Leikkimökin kunnostaminen Leipominen Ruoan laitto Siivoaminen	Askareet	Arjen kotityöt	